

C. van der Leest, Prediker over licht en duister Groningen 2022

Inhoud

- 0 Inleiding
 - 0.1 Wie was Prediker?
 - 0.2 Uit welke tijd stamt het boek?
 - 0.3 Wat is de bedoeling van het boek?
- 1 Klacht over de vruchteloosheid van alles (1:1-11)
 - 1.1 Die klacht geeft ons oog voor Gods vervloeking van de wereld
 - 1.2 Die klacht laat ons uitzien naar Gods vernieuwing van de wereld
- 2 Aansporing om te genieten met besef van de realiteit (2:24-26)
 - 2.1 Met gevoel voor alle ellende
 - 2.2 Met oog voor God als oorsprong
 - 2.3 Met eerbiediging van Gods keuzes
- 3 Aansporing om God te eerbiedigen om zijn bestuur (3:1-11,14-15)
 - 3.1 Dit bestuur kunnen we niet naar onze hand zetten
 - 3.2 Dit bestuur verloopt volgens een vooropgezet plan
 - 3.3 Dit bestuur zet zich onstuitbaar door naar de toekomst
- 4 Onze opstelling in een wereld vol onrecht (3:16-22)
 - 4.1 We moeten bewogen zijn met de slachtoffers
 - 4.2 We moeten vertrouwen hebben in Gods vonnis
 - 4.3 We moeten doordrongen zijn van onze sterfelijkheid
 - 4.4 We moeten blij zijn met onze mogelijkheden
- 5 Aansporing om vrede te hebben met wat God ons geeft (6:9-12)
 - 5.1 We beseffen dat we alle redenen hebben tot dankbaarheid
 - 5.2 We beseffen dat we geen recht hebben God te kritiseren
 - 5.3 We beseffen dat we onvoldoende zicht hebben op wat goed is voor ons
- 6 Onze opstelling tegenover wat krom is in de wereld (7:13-18)
 - 6.1 We moeten het kromme onder ogen zien
 - 6.2 We moeten tegen het kromme niet stormlopen
 - 6.3 We moeten ons niet bij het kromme aanpassen
 - 6.4 We moeten het kromme vol vertrouwen tegemoet gaan
- 7 Aansporing om een paradijssfeer in ons leven te creëren (9:7-10)
 - 7.1 We moeten dankbaar genieten van Gods geschenken
 - 7.2 We moeten trouw werken aan Gods opdrachten
- 8 Aansporing van de jongeren in de kerk om te genieten (11:9-12:1)
 - 8.1 Het gegronde van deze aansporing
 - 8.2 Het tijdstip van deze aansporing
 - 8.3 Het royale van deze aansporing
 - 8.4 Het ernstige van deze aansporing

De bijbelteksten in dit document zijn ontleend aan de NBV21, © Nederlands Bijbelgenootschap 2021

Voor de preken in dit document heb ik het meest geleerd van de schetsenbundel die ds. M.J.C. Blok in 1973 schreef voor de Bond van gereformeerde meisjesverenigingen, met als titel: *Het boek Prediker: de kerk onder het kruis*. De tweede druk, na zijn overlijden in 1976, verscheen in 1980.

Deze bundel, met daaraan citaten toegevoegd uit artikelen die ds. Blok in 1973 in *De Reformatie* en in de FQI-almanak schreef, is te vinden op m'n site, zie:

<https://www.corvanderleest.nl/teksten-van-anderen-theologische-teksten/>, onderaan in no.2.

Daarnaast heb ik veel opgestoken van: G. Ch. Aalders, *De Prediker*, in: *Korte Verklaring der Heilige Schrift*, 1958, tweede druk.

0 Inleiding

0.1 Wie was Prediker?

Telkens in z'n boek wordt het herhaald: 'Het is allemaal lucht en leegte, najagen van wind'. Praat Prediker op deze manier niet al te menselijk? Is het gelijk uiteindelijk niet aan de kant van de lezers die zeggen: 'Hier is een pessimist aan het woord'? Als dat waar zou zijn, verdiende Prediker geen plaats in de Bijbel en zouden we ons van z'n boek kunnen afmaken. Wat moeten we in onze, vaak zo ontmoedigende, tijd met een schrijver die voornamelijk uiting geeft aan z'n ontgoocheling? Wat we nodig hebben is dat God ons een hart onder de riem steekt. Kunnen we dit uitzonderlijke boek daarom maar niet beter dicht laten? Als christen moet je toch positiever tegen het leven aankijken dan hij doet?

We kunnen de klacht uit dit bijbelboek alleen goed verstaan als we bedenken door wie die klacht wordt geuit. Die is maar niet afkomstig van een of ander teleurgesteld mens. De schrijver van het boek noemt zich 'Prediker'. Hij is iemand die in de joodse gemeente het woord voert en z'n geloofsgenoten onderlicht geeft.

Opmerkelijk is verder dat hij zich zoon van David noemt, koning van Israël in Jeruzalem. Hiermee suggereert Prediker dat hij Salomo is. Hij maakt dan ook melding van z'n rijkdom en z'n wijsheid. Opvallend is dat hij zich toch nergens in het boek Salomo noemt. Tussen de regels door maakt hij zelfs duidelijk dat hij onmogelijk Salomo kan zijn. Zo zegt hij in vers 12 van hoofdstuk 1: 'Ik, Prediker, wás koning over Israël.' Zoiets had Salomo nooit kunnen zeggen, want hij is tot z'n dood toe koning geweest. Even verderop in hoofdstuk 1 heeft Prediker het over de koningen die vóór hem in Jeruzalem geregeerd hebben. Ook dat kon Salomo onmogelijk zeggen, want hij heeft in de hoofdstad maar één voorganger gehad: z'n vader David.

Wat moeten we uit deze gegevens concluderen? Prediker heeft de bedoeling gehad z'n woorden in de mond van Salomo te leggen. Toch wilde hij beslist niet dat men hem voor Salomo zelf aanzag. Maar wat beóógde hij er dan mee op deze manier z'n boek met Salomo te verbinden? Hij wilde laten uitkomen in de lijn van deze koning werkzaam te zijn. Hij was een vertegenwoordiger van dezelfde wijsheid waarin vroeger Salomo had uitgeblonken. De wijsheid die Salomo tijdens z'n leven ten beste had gegeven, wilde Prediker nog één keer aan de gelovigen laten horen.

Iets dergelijks komt meer in de Bijbel voor. Het boek Maleachi bijvoorbeeld eindigt ermee dat God zegt: 'Voordat de dag van de HEER aanbreekt, stuur Ik jullie de profeet Elia'. Volgens Luc.1 is deze profetie werkelijkheid geworden toen Johannes de Doper verscheen. Hij was de beloofde Elia. Hiermee bedoelt de Bijbel niet te zeggen dat Elia onder de naam Johannes weer op de aarde is gekomen. Johannes wordt Elia genoemd omdat hij in diens geest en kracht zou werken.

Zo suggereert Prediker dat hij Salomo is omdat hij met zijn woorden van wijsheid de stem van de wijze-bij-uitstek voor het laatst wil laten horen om zo de toenmalige gelovigen van dienst te zijn.

0.2 Uit welke tijd stamt het boek?

Meestal wordt als ontstaanstijd voor het boek gekozen voor de tijd rond 300 vóór Christus. De gebruikte Hebreeuwse woorden in het boek wijzen in deze richting (zeggen de kenners) en bovendien de omstandigheden die vermeld worden. Salomo was toen ruim 600 jaar eerder overleden. De verwoesting van Jeruzalem door Nebukadnessar was zo'n 300 jaar achter de rug. De ballingschap was voorbij en de joden woonden al weer zo'n 250 jaar in Judea en in het herstelde Jeruzalem.

Alleen, ze vormden geen onafhankelijk rijk. Eerst hebben ze zo'n twee eeuwen deel uitgemaakt van het Perzische rijk. Toen is vanuit Griekenland Alexander de Grote komen opzetten, die binnen een korte tijd heel het Midden-Oosten in z'n macht had. Na z'n dood in 323 was Alexanders rijk in verschillende delen uiteengevallen. Over Palestina waren nu eens Egyptische dan weer Syrische koningen de baas. Heel deze gang van zaken had beslist geen positieve uitwerking op de leefsituatie van de Judese joden. Er was veel onzekerheid, verwarring, verdrukking, onrecht: allemaal zaken die door Prediker met pijn zijn waargenomen.

Uit dit alles is meteen duidelijk dat Prediker vermoedelijk het jongste boek is van het O.T. Nog even, en Christus zou geboren worden.

0.3 Wat is de bedoeling van het boek?

Uit het laatstgenoemde kunnen we afleiden met welk doel Prediker in de trant van Salomo z'n wijsheid liet horen. Hij wilde de gelovigen voorbereiden op de laatste 300 jaar vóór Christus' geboorte.

Aan dit onderwijs konden ze niet vrijblijvend voorbijgaan. Want, staat in Pred.12:11, 'de woorden van de wijzen (...) zijn ons door één herder ingeprent'. Dat leg ik zo uit dat ze van Góð afkomstig zijn. En God maakt van Predikers wijsheid gebruik om als een herder zijn schapen te weiden.

Predikers wijsheid was dus niet slechts een kwestie van begaafdheid. Via zijn uitspraken voerde uiteindelijk God het woord. Door Predikers boek wilde Hij bij de gelovigen bereiken dat hun band met Hem een levende werkelijkheid bleef, zodat ze zouden klaarstaan om Christus in hun midden te ontvangen.

Ten slotte: kenmerkend voor het boek Prediker is dat diverse thema's in allerlei variaties telkens terugkeren. Vandaar dat ik er niet aan kon ontkomen in de nu volgende preken zo nu en dan thema's te herhalen. Hopelijk heeft dat als gevolg dat de lezer zich deze thema's nog beter eigen maakt.

1 Klacht over de vruchteloosheid van alles

Prediker 1:1-11:

¹ Hier volgen de woorden van Prediker, zoon van David en koning in Jeruzalem.

² Lucht en leegte, zegt Prediker, lucht en leegte, alles is leegte.

³ Welk voordeel heeft de mens van alles wat hij heeft verworven, al zijn moeizaam gezwoeg onder de zon?

⁴ Generaties gaan, generaties komen, maar de aarde blijft altijd bestaan.

⁵ De zon komt op, de zon gaat onder, en altijd snelt ze naar de plaats waar ze weer op zal gaan.

⁶ De wind waait naar het zuiden, dan draait hij naar het noorden.

Hij draait en waait en draait, en al draaiend waait de wind weer terug.

⁷ Alle rivieren stromen naar de zee, toch raakt de zee niet vol.

De rivieren keren terug naar de plaats waar ze ontsprongen, en beginnen weer opnieuw te stromen.

⁸ Alles is vermoeiend, zozeer dat er geen woorden voor te vinden zijn.

De ogen van een mens kijken, en vinden geen rust, zijn oren horen, en ze blijven horen.

⁹ Wat er was, zal er altijd weer zijn, wat er is gedaan, zal altijd weer worden gedaan.

Er is niets nieuws onder de zon.

¹⁰ Wanneer men van iets zegt: 'Kijk, iets nieuws,' dan is het altijd iets dat er sinds lang vervlogen tijden is geweest.

¹¹ De vroegere generaties zijn vergeten,

en ook de komende generaties zullen vergeten worden in de tijden die daarna weer komen.

1.1 Die klacht geeft ons oog voor Gods vervloeking van de wereld

'Lucht en leegte, zegt Prediker, lucht en leegte, alles is leegte' (1:2). Het lijkt erop dat de auteur levensmoe is. Daaruit zou je kunnen concluderen: 'Dan kun je zijn boek toch niet het Woord van God noemen? Hier is een ontgoocheld mens aan het woord.' Toch spreekt de auteur van dit boek met gezag. Daar zijn twee argumenten voor.

Allereerst hoort hij volgens 12:9 tot de wijzen. Hun woorden kun je niet voor kennisgeving aannemen. Wijsheid is immers een gave van God en daarvan dienen wij te profiteren. Daarom staat er in 12:11: 'De woorden van wijzen zijn zo scherp en puntig als een ossenprik.' Zo'n prik werd gebruikt om de os vóór de ploeg aan te sporen. Met dit beeld geeft de auteur aan dat we niet onze schouders mogen ophalen over de woorden van wijzen en evenmin over zijn woorden. We moeten er wat mee doen.

Er is een tweede argument om de auteur van dit boek gezag toe te kennen. Hij wordt aangeduid als 'Prediker' (1:1,12; 12:9). Hij was dus niet zomaar iemand die ergens het woord voerde maar een man die voorging in de samenkomst van Gods volk. Daar sprak hij dan niet z'n eigen woorden; die hebben maar beperkte waarde. Nee, de spreuken van wijzen 'zijn ons door één herder ingeprent'. Daarbij valt te denken aan de Herder bij uitstek: God. Met andere woorden: via Predikers boek richtte God zich tot de gelovigen om hen houvast te geven. Daarom is het de moeite waard dat wij uitgebreid bij dit boek stilstaan.

Prediker begint met een opmerkelijk woord: 'Alles is lucht en leegte.' En waarom?

'De vroegere generaties zijn vergeten, en ook de komende generaties zullen vergeten worden in de tijden die daarna weer komen' (1:11).

Predikers probleem is dat alles vruchteloos is. Dat is ook onze ervaring: in de loop van de eeuwen wordt er van alles ondernomen, maar blijvende resultaten zijn er niet, wezenlijke vooruitgang ontbreekt. Dat geldt allereerst van wat wij allemaal doen:

'Welk voordeel heeft de mens van alles wat hij heeft verworven, al zijn moeizaam gezwoeg onder de zon?' (1:3)

We doen ons best, maar het breekt ons telkens bij de vingers af. We bouwen van alles op, maar op een gegeven momenten wordt wat wij bereiken hebben verziekt of een ander gaat ermee aan de haal.

'Generaties gaan, generaties komen, maar de aarde blijft altijd bestaan' (1:4).

Het is een feit dat alle mensen hun sterfelijkheid gemeenschappelijk hebben. We kunnen nog zo hard in de weer zijn, uiteindelijk belanden we op het kerkhof en heel gauw daarna zijn we uit de herinnering verdwenen (1:11).

Ook de natuur brengt ons niet verder. Dag in dag uit gebeurt hetzelfde:

'De zon komt op, de zon gaat onder, en altijd snelt ze naar de plaats waar ze weer op zal gaan' (1:5).

'De wind waait naar het zuiden, dan draait hij naar het noorden. Hij draait en waait en draait, en al draaiend waait de wind weer terug.' (1:6).

Alle windrichtingen krijgen een beurt... Ook de cirkelgang van het water gaat eindeloos door:

'Alle rivieren stromen naar de zee, toch raakt de zee niet vol. De rivieren keren terug naar de plaats waar ze ontsprongen, en beginnen weer opnieuw te stromen.' (1:7)

De indrukken blijven op ons afkomen, zodat je nooit kunt zeggen dat je klaar bent met zien en horen:

'Alles is vermoeiend, zozeer dat er geen woorden voor te vinden zijn. De ogen van een mens kijken, en vinden geen rust, zijn oren horen, en ze blijven horen' (1:8b).

Daarom concludeert Prediker:

'Wat er was, zal er altijd weer zijn, wat er is gedaan, zal altijd weer worden gedaan. Er is niets nieuws onder de zon.' (1:9)

Wat in de loop van de eeuwen in de natuur geweest is en door mensen is gedaan, biedt ons geen veranderingen:

'Wanneer men van iets zegt: 'Kijk, iets nieuws,' dan is het altijd iets dat er sinds lang vervlogen tijden is geweest' (1:10).

Nu zou je wat dit laatste betreft kunnen tegensputteren: 'Op het gebied van ons technisch kunnen is er toch telkens iets nieuws te melden? Van veel kun je zeggen dat het er niet altijd geweest is.'

Dat is waar, vóór 21 juli 1969 is er nooit sprake van geweest dat mensen op de maan rondliepen. Terecht kon Armstrong bij z'n eerste stap zeggen: 'Dit is een kleine stap voor een mens, maar een reuzensprong voor de mensheid.'

Maar evengoed hier geldt het woord van Prediker: 'Niets nieuws.' Want hoe indrukwekkend die maanlanding, hoe imponerend de computerisering en noem maar op ook zijn, het leven op aarde is daardoor niet fundamenteel anders geworden. Van de mens geldt nog altijd dat z'n levenslijn begint met z'n geboorte en eindigt met z'n sterven. Verder hebben al die ingrijpende technische veranderingen de oorlog niet uitgebannen en geen wereldomspannende vrede gebracht. Ten slotte zijn de loop van de zon, de gang van de wind en de kringloop van het water vandaag de dag dezelfde als de eeuwen hiervoor.

Dat alles kan ons nuchter maken. We zeggen wel eens enthousiast: 'Maar dit is toch echt ongehoord!' In feite is dat kortzichtige praat, die bewijst dat we ons vaak blindstaren op ons kleine plekje. Bovendien maakt zo'n enthousiaste uitspraak duidelijk hoe vergeetachtig we zijn. Daarover hoeven we ons niet te verbazen, want terecht wordt wel gezegd: als de geschiedenis ons één ding leert, is dat we van de geschiedenis niks leren.' Natuurlijk, soms lijkt iets echt helemaal nieuw. Maar dan kijken we alleen naar de oppervlakte, de buitenkant, want goed beschouwd brengt dat zogenaamd nieuwe geen nieuwe werkelijkheid tot stand.

Is dit allemaal geen trieste praat, die je moedeloos maakt en in de put laat terechtkomen? Het is belangrijk deze donkere kant van ons leven op de juiste manier te taxeren. Dan blijkt dat Prediker zich niet door pessimisme laat leiden. Integendeel. Zo zegt hij in z'n boek:

'Eet je brood met vreugde, drink met een vrolijk hart je wijn. God ziet alles wat je doet allang met welbehagen aan. Draag altijd vrolijke kleren, kies een feestelijke geur. Geniet van het leven met de vrouw die je bemint. (9:7-9)

Geniet, beste vriend, van je jonge jaren, haal je hart op aan de dagen van je jeugd. Volg de wegen die je hart wil gaan, gun je ogen wat ze wensen. (11:9a)

Prediker weet dus van levensvreugde. Daarom moeten we nooit van hem denken dat hij levensmoe zou zijn, een zuurpruim. Integendeel, hij is blij met wat God hem geeft.

Maar hoe moeten we zijn donkere uitspraken dan taxeren? Daarin stuiten we op bijbels realisme. Daarmee bedoel ik dit: Prediker heeft weet van Genesis 1-3. In Gen.1 staat maar liefst zes keer: 'God zag dat het (wat Hij geschapen had) goed was.' De scheppingsweek wordt afgesloten met: 'God zag alles wat Hij had gemaakt: het was zeer goed.'

Bij deze woorden sluit Prediker aan door in z'n boek vast te stellen: 'God heeft alles wat er is de goede plaats in de tijd gegeven' (3:11a), en: 'de mens is door God rechtschapen gemaakt' (7:29a). Oorspronkelijk was er nergens sprake van complicaties. Maar dan worden de eerste twee mensen God ontrouw. Ook dat verwoordt Prediker: van die oorspronkelijk rechtschapen mens geldt dat die altijd weer 'de verkeerde wegen' kiest (7:29b). Uit Genesis weten we dat hij gehoor gaf aan Satan, met als gevolg dat God zijn destructieve vervloeking uitsprak over mens en wereld:

Tegen de mens zei Hij: 'Je hebt geluisterd naar je vrouw, gegeten van de boom die Ik je had verboden.

Vervloekt is de akker om wat jij hebt gedaan, zwoegen zul je om ervan te eten, je hele leven lang.

Dorens en distels zullen er groeien, toch moet je van zijn gewassen leven.

Zweten zul je voor je brood, totdat je terugkeert tot de aarde, waaruit je bent genomen: stof ben je, tot stof keer je terug.' (Gen.3:17-19)

Dat is de achtergrond van Predikers boek. Daarin hebben we dus niet te doen met de verzuchtingen van een somber man: 'Hier is niks dan narigheid.' Z'n klacht gaat dieper: eens was hier op aarde het paradijs. Er was toen geen sprake van lucht en leegte. Het leven was in alle opzichten goed en leverde telkens een rijke oogst op. Maar helaas is dat allemaal anders geworden, want de mens heeft zich tegen God gekeerd. Daardoor kwam er een einde aan het verrukkelijke begin. Hier heersen nu de macht van dood en verderf. Het is onmogelijk de dingen en het leven zelf naar onze hand te zetten. Het bestaan hier wordt gekenmerkt door vergankelijkheid, met alle consequenties van dien. Het vreselijke daarvan gaat ons door merg en been.

Door ons dit voor te houden spoort Prediker ons aan de pijn te voelen over het verloren paradijs. Het is namelijk van het grootste belang hoe we tegen alle ellende aankijken. Stel dat je geen weet hebt van de bijbelse achtergrond van Gen.1-3. Dan is alle ellende alleen maar een pijnlijk raadsel. Daarop kun je naïef reageren: 'Hoe is dit allemaal mogelijk?' Of je maakt je kwaad: 'Dat God zulke ellende toestaat.' Of je raakt vertwijfeld: 'Telkens weer worden we geraakt door de slagen van het noodlot, waaraan we niks kunnen veranderen.'

De Bijbel houdt ons voor: de ellende in ons leven en in de wereld om ons heen zijn uiteindelijk het gevolg van onze ongehoorzaamheid. Als we ons over onze ellende kwaad maken, maken we ons in feite kwaad over onszelf. En voor die kwaadheid hebben we alle reden: we hebben die ellende zelf opgeroepen, al vanaf de eerste mensen. Zo kan de ellende in de wereld ons klein maken: 'Dat de menselijke ongehoorzaamheid zoveel vreselijks heeft aangericht!'

Daarmee is meteen duidelijk dat God niet de bron is van onze ellende. Ook is Hij geen meedogenloos noodlot. Wel is Hij Heer over alles. Dat kan ons geruststellen. Onze loodzware problemen zoals aardbevingen en oorlogen, ziektes en aftakeling maken Hem niet machteloos. Bovendien is Hij een rechtvaardig en barmhartig God. Met Hem kunnen we er daarom zeker van zijn: het komt goed, ondanks alle ellende hier en nu. Hiermee maken we meteen de overgang naar het tweede deel:

1.2 Die klacht laat ons uitzien naar Gods vernieuwing van de wereld

Als je naar de hoofdteneur van z'n boek luistert, is het verrassend, maar toch kan gezegd worden: zelfs de klagende Prediker ziet reikhalzend uit naar het herstel van het leven op aarde. In de tekst zelf wordt niet met zoveel woorden over de toekomst en de vernieuwing van alles gesproken. Maar de goede verstaander vangt in Predikers boek toch duidelijke signalen op.

Zoals gezegd heeft Prediker weet van Gen.1-3. Maar dan heeft hij ook weet van Gen.3:15, waarin Gods aankondiging staat tegenover de slang: 'Vijandschap sticht Ik tussen jou en de vrouw, tussen jouw nageslacht en het hare; dat verbrijzelt jou de kop, jij bijt het in de hiel.' Een bedreiging van Satan die tegelijk een belofte voor ons is.

Bovendien is veelzeggend hoe Prediker zichzelf aanduidt: 'Zoon van David en koning in Jeruzalem' (1:1); in overeenstemming hiermee zegt hij over zichzelf: 'Ik, Prediker, was koning van Israël in Jeruzalem' (1:12). De namen David, Israël en Jeruzalem hadden in Predikers eigen tijd weinig kleur: de troon van David stond leeg, Israël was onderworpen aan buitenlandse heersers en de glorie van Jeruzalem was ver te zoeken. Maar tegelijk is waar dat profeten uit de tijd vóór Prediker in opdracht van God grootse beloften hadden verbonden aan de namen David, Israël en Jeruzalem (bijv. Jes.2:1-5; 9:1-6; 11:1-10; Ezech.34:23-31; Zach.3:8-10): God zou een wereldwijde heilstaat stichten, een staat waarin een einde zou komen aan alle 'lucht en leegte'. Dan zou de uitspraak 'er is niets nieuws onder de zon' onwaar blijken, want eens zou er terdege iets compleet nieuws verschijnen: het herstelde paradijs. Dan zou de vermoeiende cirkelgang van 'wat er gedaan is zal altijd weer gedaan worden' doorbroken worden. Er zouden blijvende resultaten komen: het eeuwige leven met z'n eeuwige vreugde.

In z'n boek uitte Prediker goed beschouwd z'n moeite ermee dat Gods beloften niet stroken met de werkelijkheid. Die wereldwijde heilstaat blijft maar uit. En dat vliegt hem naar de keel. Z'n vertwijfelde klacht hierover kunnen we zo vertalen: 'Waar blijft God toch met zijn beloften? Laat Hij die eindelijk waarmaken!'

Prediker wil dat we hem hierin bijvallen. Daarom schildert hij met zwarte verf Gods vervloeking van de wereld. Zo wil hij ons stimuleren dat we reikhalzend uitzien naar Gods vernieuwing van alles.

Die spanning tussen belofte en werkelijkheid lijkt soms in ons leven verdwenen te zijn. Dan zijn we oppervlakkig bezig: 'Er gebeurt veel akeligs, maar ja, het is zoals het is. Maar later komt alles goed.' Of we zijn egocentrisch bezig: 'Wij kunnen er toch niks aan doen. Dus laten we eten en drinken en vrolijk zijn, want morgen kan dat niet meer omdat we dan wellicht sterven.'

Prediker spoort ons aan: 'Kijk wat in de wereld gaande is. We leven met een verloren paradijs. Dáárdoor wordt het menselijke bestaan beheerst door allerlei kwellingen. Tegelijk zijn we op weg naar het nieuwe paradijs. Daar staat God garant voor: Hij heeft zijn beloften gegeven en is daar trouw aan.'

Daarom is de boodschap van het boek Prediker bemoedigend voor ons. Want ruim 2000 terug kon telkens gezegd worden: 'Hier is echt iets nieuws, er vindt een fundamentele verandering plaats!' Daarvoor hoeven we alleen al te denken aan de drie hoofdfeiten uit Jezus' leven:

- Hij, Gods eigen Zoon, werd als kind uit een maagd geboren. Daarmee kreeg Davids huis een vervolg. Het leek erop dat de geschiedenis van dat huis doodgelopen was. Er was slechts een tronk van over. Maar uit die tronk ontsproot een twijg: Christus werd geboren.
- Deze unieke mensgeworden Zoon van God werd aan het kruis gespijkerd. Uiterlijk gezien leek Hij het lot te ondergaan van een misdadiger. In feite offerde Hij in onze plaats zichzelf op aan God.
- Ten slotte is de gestorven Christus opgestaan uit het graf. Ongekend! In het algemeen zeggen we terecht Prediker na: 'Wanneer men van iets zegt: 'Kijk, iets nieuws,' dan is het altijd iets dat er sinds lang vervlogen tijden is geweest' (1:10). Maar dat kun je niet zeggen als je ziet hoe Christus door de kracht van zijn Geest het graf verliet en voorgoed deel had aan het leven.

Zo laat Christus zien dat Pred.1 niet de laatste wijsheid bevat. Er is meer te zeggen. Dank zij Christus komt er een grootse toekomst en krijgt wat nu onvruchtbaar is zin. In de woorden van Paulus: we moeten beseffen 'dat de inspanningen die u voor de Heer verricht, nooit tevergeefs zijn' (1 Kor.15:58b). Omdat Christus de dood en alle vruchteloosheid achter zich heeft gelaten, kunnen we er zeker van zijn: Hij is ermee bezig om ons in zijn glorie te laten delen.

Toegegeven, niets hiervan is op dit moment tastbaar en kunnen we aanwijzen. Onze zintuigen en ons verstand botsen tot nu toe nog altijd op tegen vruchteloosheid. Daarop gelet zou je denken dat er geen beslissende ommekeer gaande is. Het nieuwe, Christus zelf lijkt een droom, een mooi verhaal, dat ons niet verder brengt. Dit lijkt ons aan te sporen om ons niet druk te maken over alle ellende en over de toekomst: 'We leven in het hier en nu; dus laten we grijpen wat we grijpen kunnen.'

Prediker daarentegen houdt ons voor: Sluit je niet af voor al het verbijsterende dat gebeurt maar stel je ervoor open. Laat je erdoor raken dat het leven vaak zwaar is en dat het paradijs dus voltooid verleden tijd is. Schaam je erover wat wij door ons falen hebben aangericht.

Tegelijk zegt Prediker tegen ons: Laat deze ellende een stimulans zijn voor ons om verlangend uit te zien naar het nieuwe paradijs en om te hunkeren naar blijvende vruchten. Wees dankbaar en verwonderd dat onze hemelse Vader ons meeneemt naar zijn toekomst.

Het hoort bij ons christen-zijn dat we in dit spanningsveld leven: we hebben oog voor het schokkende van de uiterlijke feiten, maar we verkijken ons daar niet op. We vertrouwen erop dat Christus onstuitbaar op weg is naar de toekomst. De klacht en hunkering van Prediker zijn niet tevergeefs.

2 Aansporing om te genieten met besef van de realiteit

Prediker 2:24-26:

²⁴ Het is daarom nog maar het beste voor een mens dat hij zich aan eten en drinken tegoed doet en volop geniet van alles wat hij moeizaam heeft verworven. En ook dat, zo heb ik ingezien, is in de hand van God.

²⁵ Want wie kan zich tegoed doen en genieten zonder dat Hij ermee instemt?

²⁶ Aan een mens die Hem behaagt geeft Hij wijsheid, kennis en vreugde, maar een zondaar legt Hij een kwellende bezigheid op:

een zondaar moet bezit vergaren voor een mens die God behaagt. Ook dat is enkel lucht en najagen van wind.

2.1 Met gevoel voor alle ellende

Materieel hebben de meesten van ons veel in handen. Soms kun je het krap hebben, zodat je met je uitgaven uit moet kijken. Ook is waar dat door de hoge energieprijzen en de hoge inflatie al meer mensen in de problemen komen. Maar in vergelijking met de mensen elders zijn wij over het algemeen rijk voorzien. Hoe gaan we met deze overvloed om? Prediker spoort ons aan daarvan te genieten:

'Het beste voor een mens is dat hij zich aan eten en drinken tegoed doet en volop geniet van alles wat hij moeizaam heeft verworven (2:24).

Prediker stimuleert ons dus ja te zeggen tegen het leven en tegen de vreugde. Maar dat moet niet oppervlakkig gebeuren. We moeten bij ons genieten besef hebben van de realiteit. Dat betekent allereerst dat ons genieten ermee moet samengaan dat we gevoel hebben voor alle ellende in de wereld.

In z'n boek geeft Prediker aan dat het hem pijn doet dat we het paradijs verloren hebben. Zo zegt hij:

Een wijze en een dwaas 'treft hetzelfde lot. Wat de dwaas treft, treft ook mij, zei ik tegen mezelf, dus waarvoor ben ik eigenlijk zo uitermate wijs geweest? Ook dat is enkel leegte. Want zowel de wijze als de dwaas zal snel worden vergeten, beiden worden ze voorgoed vergeten. Hoe bitter dat de wijze sterft, niet anders dan de dwaas.' (2:14-16)

We kunnen niet anders dan met Prediker instemmen: of je nu hoogleraar bent of postbode, christen of geen christen, van allemaal geldt dat ze uiteindelijk de vergetelheid tegemoet gaan. Prediker vervolgt:

Van alles waarvoor ik me had afgebeeld onder de zon kreeg ik een afkeer. Ik zou het moeten achterlaten voor mijn opvolger, en wie zou kunnen zeggen of hij wijs of dwaas zou zijn? Toch zou hij de macht verwerven over alles wat ik met mijn wijsheid had bereikt. Ook dat is enkel leegte. (2:18-19)

Zo is het: wat jij zo mooi hebt opgebouwd, daarvan speelt een ander vaak mooi weer of dat wordt door een ander weer afgebroken. Dit alles overwegend verzucht Prediker:

Welk voordeel heeft de mens van alles wat hij moeizaam heeft verworven? Hij jaagt het na en zwoegt ervoor onder de zon, maar alle dagen van zijn leven brengen hem verdriet, alles wat hij onderneemt brengt hem niets dan smart. Zelfs 's nachts vindt hij geen rust. Ook dat is leegte. (2:22-23)

Overdag zijn we zwoegend en zwetend bezig en daarna hebben we nog al eens slapeloze nachten, maar waar is dat allemaal goed voor? Het is 'enkel lucht en najagen van wind' (2:26). Hiermee zegt Prediker niet dat onze inzet tenslotte zinloos en doelloos is. Dan zou hij in feite los van God aan het redeneren zijn. Wat hij wel bedoelt te zeggen is dat onze inzet zo vaak vruchteloos is, geen blijvende resultaat heeft. We komen niet echt verder.

Daarmee zegt hij in feite hetzelfde als wat in Genesis 3 staat. Daar wordt verteld dat het leven van de mens uitmondt in de dood en dat er een vloek rust op de aarde. Dat alles maakt dat we uiteindelijk machteloos staan tegenover de tegenstelling tussen rijk en arm, de afwisseling van oorlog en vrede, de opeenvolging van rampen. Al die ellende kunnen we niet oplossen. Bovendien is die ellende ook nog wereldwijd gaande. In 1989, toen de Muur tussen de Sovjet-Unie en het Westen viel, hebben we even gedacht dat er een nieuwe wereldorde zou beginnen. Het tegendeel blijkt waar te zijn: er is meer chaos en meer bloedvergieten gekomen dan in de jaren vóór 1989.

Zo worden we aangespoord om bij ons genieten verder te zien dan onszelf.

Allereerst moeten we de ander zien met z'n moeiten, zodat we niet egocentrisch bezig zijn. We kunnen ons uiteraard afsluiten voor andermans ellende: 'Ik heb er geen zin in me daarin te verdiepen. Ik weiger moeilijk te leven. Voor mij geldt: Pluk de dag.'

Als we wel naar de ander kijken, merken we op wat er gaande is. We laten ons erdoor raken wat voor ergs de ene mens de ander aandoet en hoe vernietigend de natuur soms toeslaat. We zien het lijden van de slachtoffers en horen hun kreten. Hierdoor getroffen zijn we gemotiveerd om te helpen, al is het alleen maar door geld te geven en voor getroffenen te bidden.

Dit laatste betekent meteen dat we bij ons genieten ook recht moeten doen aan onze verantwoordelijkheid, onze taak. Daarmee bereiken we dat we niet genotzuchtig bezig zijn. Het is niet overdreven te stellen dat genotzucht in onze tijd van welvaart veel voorkomt. Dat heeft er alles mee te maken dat velen de overtuiging hebben: 'We hebben alleen maar te doen met het leven hier en nu. Er is geen hiernamaals, dus moeten we ervoor zorgen dat we in dit leven aan onze trekken komen.'

Christenen hebben weet van Gen.1-2. Daar wordt gesproken over de taak die we in de wereld hebben. Het is hierom onmogelijk om genieten als het hoogste van ons leven te zien. We dienen bereid te zijn onze handen uit de mouwen te steken. En zeker moeten we van betekenis zijn voor wie 'om hulp roept, wie zwak is en geen helper heeft' (verg. Ps.72:12). Dan denken we allereerst aan medemensen, maar het is ook passend te denken aan onze kwetsbare aarde, die immers geteisterd wordt door onze kortzichtigheid en hebzucht.

Uit dit alles blijkt dat we nooit onbevangen en ongeremd kunnen genieten: we realiseren ons dat er meer is in deze wereld dan wat ons blij maakt. Maar als dit besef levend is, krijgen we van God toch de ruimte te profiteren van wat Hij geeft.

2.2 Met oog voor God als oorsprong

Als we genieten, moeten we ons niet alleen bewust zijn van wat er aan ellende gaande is. We moeten ons evengoed realiseren dat al het materiële uiteindelijk van God komt. Deze erkenning is niet vanzelfsprekend. We gaan vaak God-loos om met het materiële. Daarmee bedoel ik dat we God er buiten laten. Dat heeft vaak ermee te maken dat we, meestal onbewust, een scherp onderscheid maken tussen:

- Godsdienstige activiteiten; daaronder vallen: bijbellezen, bidden en de kerkgang, waarbij telkens God ter sprake komt, én:

- Alledaagse, gewone activiteiten, het zogenaamde seculiere leven; daaronder vallen: ons werk, ons gezinsleven, onze vrije tijd e.d., die niet of amper met God te maken hebben.

Wie voor zichzelf deze tweedeling hanteert, heeft gauw het idee dat hij het materiële helemaal aan zichzelf te danken heeft, aan zijn inzicht en inzet, met daarbij een portie geluk.

Prediker spreekt anders:

Of je kunt genieten van wat je hebt verworven - 'Ook dat, zo heb ik ingezien, is in de hand van God. Want wie kan zich tegoed doen en genieten zonder dat Hij ermee instemt?' (2:24-25)

Dit kun je niet bewijzen. Daarom zegt Prediker dat hij dit heeft 'ingezien'. Je moet het dus leren opmerken. En dat kun je op basis van wat God ons heeft bekendgemaakt, zeggen gelovigen. Naar zijn Woord luisterend krijgen we twee belangrijke feiten te horen:

Allereerst kunnen we ervan overtuigd zijn dat God zich nog altijd als Heer laat gelden. Hiermee gaan we in tegen de vroegere filosofische stroming van het deïsme. Daarin wordt uitgegaan van een God die wel de wereld gemaakt heeft maar vanaf die tijd geen bemoeienis meer heeft met alles.

Volgens de Bijbel is God nog altijd betrokken bij alles.

Daar komt nog bij: al is de zonde vergaand destructief werkzaam in de wereld, hiermee is de wereld niet compleet aan het kwaad uitgeleverd. Gods typering van wat Hij geschapen heeft als 'zeer goed' (Gen.1:31) is geen voltooid verleden tijd. Nog altijd laat de wereld zijn grootheid zien. Bovendien heeft Christus zichzelf voor de wereld opgeofferd. Daardoor is de wereld niet ontaard in een hel, maar is die nog altijd leefbaar en kunnen we allerlei moois opmerken.

We moeten ons dus niet blindstaren op de vreselijke dingen die overal plaatsvinden. Zo net wees ik al op wat mensen elkaar aandoen en op natuurrampen. Verbijsterend hoeveel slachtoffers daardoor vallen. Dat maakt ons bewogen om het lijden van de mensen en laat ons uitzien naar de tijd dat dit uiteindelijk eens verandert. Intussen is dit verschrikkelijke niet het een en al in de wereld. Dan zou ons bestaan gekenmerkt worden door louter somberheid.

Vandaar dat in de Psalmen de lof wordt gezongen op Gods glorie in de natuur; denk alleen al aan Ps.104. Vandaar ook dat Paulus verklaart:

Alles wat God geschapen heeft is goed. Niets hoeft te worden verworpen als het onder dank wordt aangenomen (1 Tim.4:4).

Dat verklaart Paulus' verontwaardiging:

'Waarom laat u zich dan geboden opleggen alsof u nog in de wereld leeft? 'Niet aanraken! Niet proeven! Afblijven!' (...) Dat moet allemaal voor wijsheid doorgaan, maar het is zelfbedachte vroomheid.' (Kol.2:20- 23)

Maar God is niet alleen de bron van wat de wereld ons vandaag biedt. Hij is ook de bron van wat er nog met deze wereld gaat gebeuren. Immers, God werkt aan de vernieuwing van deze aarde. Dat blijkt voor de goede verstaander ook uit de termen David, Jeruzalem en Israël, die Prediker gebruikt om zijn positie te bepalen (1:1,12). Hij heeft er ongetwijfeld weet van dat aan deze namen grootse beloften zijn verbonden: er komt een nieuwe wereld waarin alleen maar vrede en welzijn zullen heersen. Wat in Gen.3 staat over de sterfelijkheid van de mens en de gebrokenheid in deze wereld heeft niet het laatste woord. Weliswaar is de mens al aan het begin van de geschiedenis verdreven uit het paradijs, weg van de levensboom. Maar de Bijbel eindigt in Openb.21-22 ermee dat er een nieuw paradijs komt, met opnieuw levensgeboomte, terwijl God daar constant en blijvend in onze directe nabijheid is.

Het mooie is dat dit alles niet compleet toekomstmuziek is. Nu al krijgen we veel in handen en kunnen we een voorproef genieten van de eeuwige vreugde straks.

Zo worden we gestimuleerd blij te zijn met God. In deze wereld hebben we te doen met zijn royaliteit: we beluisteren een echo van het vroegere paradijs en eveneens iets van de muziek van het toekomstige paradijs. Daarom is het ongepast zuinig te doen over het hier en nu. In de loop van de kerkgeschiedenis is dat vaak wel gedaan. Dan worden we aangeduid als pelgrims die hier slechts op doorreis zijn en die zich daarom niet willen hechten aan het hier en nu. Nu God de bron is van ons leven hier is het passend dankbaar gebruik te maken van wat de wereld, Góds wereld, ons biedt. Zo hebben we alle ruimte om artistiek bezig te zijn met kleuren, vormen en klanken. Ook hebben we alle ruimte om te genieten van het goede van de aarde, zoals eten en drinken. Daarin ontmoeten we God.

Omdat dank zij God het beste nog komt, genieten we anders dan wie geen perspectief hebben. We hebben geen enkele reden vertwijfeld om te gaan met het hier en nu, met als argument: 'Je moet het er nu van nemen, want morgen heb je misschien geen kans meer.' Inderdaad, als we alleen maar met dit leven te maken hebben, moeten we grijpen wat we grijpen kunnen.

Gelet op wie God is en zal zijn, kunnen we in ons genieten ontspannen zijn. Onze toekomst is zeker en zal alles overtreffen wat we hier kunnen bedenken of meemaken.

Genieten in het besef dat God de oorsprong is van heden en toekomst, geeft ons genieten diepgang. Als we ontroerd worden of door schoonheid worden meegenomen, ervaren we al iets van het beloofde paradijs. En als onze tegenwoordige vreugde al zo intens is, hoe zal die vreugde straks dan niet zijn!

2.3 Met eerbiediging van Gods keuzes

We moeten bij ons genieten besef hebben van de realiteit. Daar hoort ook bij dat we alleen maar kunnen genieten bij de gratie van God. Daar willen we niet aan. Want we willen graag zelf het heft in handen houden. Daarom zeggen we soms heel parmantig: 'We willen dit, we zullen dat. Moet je eens zien wat ik heb bereikt!' Zulk spreken is eigenlijk belachelijk, want vele factoren hebben we totaal niet in onze macht. Alles wat we hebben, zijn en kunnen hebben we aan God te danken. Natuurlijk, we worden door Hem ingeschakeld. Daarom spoort Prediker ons ook aan: 'Doe wat je hand te doen vindt' (9:10). Maar er is niet automatisch een verband tussen onze prestaties en de resultaten daarvan. Dat verband wordt door God gelegd. Hij bepaalt of, hoe en voor wie er succes is. In de woorden van Prediker:

'Aan een mens die Hem behaagt geeft Hij wijsheid, kennis en vreugde' (2:26).

Dit laatste betekent niet dat er een waterdicht schot bestaat tussen gelovigen en ongelovigen, als zou het gelovigen altijd voor de wind gaan en ongelovigen niet. Onze moeite is juist dat het kwaad de goede mensen kan treffen:

'Is het hier op aarde niet een grote leegte dat rechtvaardigen ten deel valt wat zondaars verdienen, en zondaars wat rechtvaardigen verdienen?' (8:14)

Maar zoveel is duidelijk: God bepaalt wie wat krijgt.

Lastig voor ons is dat de dingen nog al eens anders uitpakken dan door ons wordt gehoopt of verwacht. Maar ook komt voor dat de rollen omgekeerd worden, waardoor een tiran die onaantastbaar leek, opeens z'n positie kwijtraakt. Hoe of wat God geeft is dus niet afhankelijk van onze wensen, kwaliteiten of prestaties. Het is helemaal zijn vrije keus waardoor de dingen gebeuren zoals ze gebeuren.

Dat roept pijnlijke vragen op: waarom krijgt de één een fleurig leven terwijl de ander onder moeiten gebukt gaat? Waarom kennen wij in Nederland al zolang vrede en welvaart en zijn mensen elders er telkens ellendig aan toe? Dat verschil kan ons benauwen, waardoor we van de kaart raken door Gods bestuur of daar opstandig over worden.

Prediker wijst ons erop dat we moeten beseffen hoe beperkt we zijn: Gods overwegingen en keuzes kunnen door ons niet nagerekend worden. Daarom is het zaak respect te hebben voor wat God doet. Het is zijn geheim waarom er in onze wereld zulke contrasten bestaan.

Doordat Prediker zo nadrukkelijk op Gods vrije keuzes wijst, worden we gestimuleerd ons afhankelijk te weten. Over de hele linie zijn we op God aangewezen. Hij geeft ons wijsheid, kennis, inzicht. Als ons werk daardoor resultaat heeft, is dat aan God te danken. Ook is Hij het die ons lichamelijk en geestelijk de mogelijkheid geeft om te genieten. Die genietvaardigheid (om een nieuw-bedachte term te gebruiken) komt ons dus niet aanwaaien maar is op rekening van God te schrijven.

Dat kan ons bescheiden maken. Dan stappen we van onze troon en doen niet meer krampachtig: 'Wij moeten dit of dat, want anders...' Dan worden we ook niet meer mismoedig omdat de dingen ons mislukken. En evenmin vragen we ons vertwijfeld af wat de zin is van alles.

Bescheiden zijn ofwel gericht zijn op God met zijn keuzes kan ons rust geven. Dat we leven, dat we over diverse mogelijkheden beschikken, dat ons mooie dingen in handen vallen – dat alles valt binnen het bestuur van onze hemelse Vader. En van Hem geldt dat Hij voor ons bestwil bezig is, ook al gaan de dingen vaak anders dan wij graag zouden zien. Laten we ons daarom aan Hem toevertrouwen, want met Hem komen we niet bedrogen uit.

Op deze manier kunnen we verantwoord genieten van wat God ons geeft. Daarvoor is – kort samengevat – vereist dat we gevoel hebben voor de ellende in de wereld, dat we oog hebben voor God als oorsprong van alles en dat we Gods vrije keuzes eerbiedigen. Bij het genieten dienen we dus verder te kijken dan onszelf, blij te zijn met God en ons van Hem afhankelijk te weten.

Met al zijn aansporingen tot genieten heeft Prediker het dus niet over een genotzuchtig, egocentrisch genieten maar over een genieten waarbij recht gedaan wordt aan de vaak harde realiteit waarin we leven.

3 Aansporing om God te eerbiedigen om zijn bestuur

Prediker 3:1-11,14-15:

¹ Voor alles wat gebeurt is er een uur, een tijd voor alles wat er is onder de hemel.

² Er is een tijd om geboren te worden en een tijd om te sterven, een tijd om te planten en een tijd om te rooien.

³ Er is een tijd om te doden en een tijd om te helen, een tijd om af te breken en een tijd om op te bouwen.

⁴ Er is een tijd om te huilen en een tijd om te lachen, een tijd om te rouwen en een tijd om te dansen.

⁵ Er is een tijd om te beminnen en een tijd om zich te onthouden, een tijd om te omhelzen en een tijd om af te weren.

⁶ Er is een tijd om te zoeken en een tijd om te verliezen, een tijd om te bewaren en een tijd om weg te gooien.

⁷ Er is een tijd om te scheuren en een tijd om te herstellen, een tijd om te zwijgen en een tijd om te spreken.

⁸ Er is een tijd om lief te hebben en een tijd om te haten. Er is een tijd voor oorlog en er is een tijd voor vrede.

⁹ Welk voordeel heeft de mens van alles wat hij met zijn gezwoeg tot stand brengt?

¹⁰ Ik heb gezien dat het een kwelling is, die hem door God wordt opgelegd.

¹¹ God heeft alles wat er is de goede plaats in de tijd gegeven, en ook heeft Hij de mens inzicht in de tijd gegeven.

Toch kan de mens het werk van God niet van begin tot eind doorgronden.

¹⁴ Alles wat God doet, zo heb ik vastgesteld, doet Hij voor altijd.

Daar is niets aan toe te voegen, daar is niets van af te doen. God doet het zo opdat de mens ontzag voor Hem heeft.

¹⁵ Wat er is, was er al lang; wat zal komen, is er altijd al geweest. God haalt wat voorbij is altijd weer terug.

'Er is een tijd dat dit gedaan wordt én er is een tijd dat het omgekeerde wordt gedaan'. In een reeks van veertien uitspraken maakt Prediker duidelijk hoe veelomvattend Gods bestuur is. Uit die reeks blijkt hoe verscheurd ons bestaan is, want die veertien uitspraken bevatten tegenstrijdige gebeurtenissen en activiteiten: nu eens komen we in aanraking met iets positiefs en dan weer met iets negatiefs; de ene keer gaat het om iets fijns, de andere keer om iets pijnlijks; vandaag is er sprake van ontplooiing en morgen van beknotting.

Die ontmoedigende reeks van contrasten is extra aangrijpend vanwege de beloften die God heeft gegeven. We kunnen dan allereerst denken aan wat God over David heeft toegezegd: eens zou hij een nakomeling krijgen die een rijk van vrede zou stichten. En van Christus, Davids zoon, weten we dat Hij zal terugkomen om blijvend de hemel op aarde te brengen. Maar tot op de dag van vandaag kunnen we niks aanwijzen dat wijst op een spoedige komst van die heilstaat. Het nieuwe paradijs is ver te zoeken, want hier is nog altijd de tegenstelling overheersend tussen leven en dood, opbouw en afbraak.

Ontmoedigend, maar bemoedigend is dat die hele reeks van contrasten volgens Prediker uiteindelijk overkoepeld wordt door Gods bestuur. In zijn eigen woorden:

'Voor alles wat gebeurt is er een uur, een tijd voor alles wat er is onder de hemel' (3:1).

Alle gebeurtenissen en activiteiten in de wereld hebben hun eigen tijdstip of tijdsduur. Hiermee verklaart Prediker dat er uiteindelijk geen toeval bestaat. Daarentegen is onze ervaring dat we wel terdege met toeval te maken hebben. De feiten waarmee we in aanraking komen zijn in onze beleving willekeurig. Ze gebeuren nu eenmaal; dat is een kwestie van pech of geluk. De werkelijkheid lijkt een rad, dat op een gegeven moment naar boven gaat en dan heb je uitzicht, maar dan gaat die weer omlaag en word je erdoor verpletterd.

Nee, zegt Prediker: die feiten gebeuren niet 'nu eenmaal', maar hebben hun eigen moment of hun eigen duur. Want ze vallen onder Gods leiding. Dat neemt niet weg: we hebben onze verantwoordelijkheid bij wat er gebeurt of gedaan wordt; en daarbij hebben we onze vrijheid. Maar uiteindelijk trekt God aan de touwtjes. Hij zorgt ervoor dat de dingen juist op die manier en op dat moment gebeuren zolang als Hij wil.

3.1 Dit bestuur kunnen we niet naar onze hand zetten

Als we over Gods bestuur nadenken, blijkt dat dit bestuur verschillende kenmerken heeft. Allereerst is het een feit dat we Gods bestuur niet naar onze hand kunnen zetten. Hoe we ook doordenken over dat bestuur, we krijgen er geen vat op. Prediker zegt het zo:

'Welk voordeel heeft de mens van alles wat hij met zijn gezwoeg tot stand brengt?

Ik heb gezien dat het een kwelling is, die hem door God wordt opgelegd.' (3:9-10)

De mens zwoegt en slooft, thuis, op z'n werk en in de kerk. Dat is vaak zwaar. Mensen worden door de zwaarte van hun werk soms overspannen, of ze krijgen het aan hun hart, of hun maag of rug speelt op, met mogelijk als gevolg dat ze arbeidsongeschikt worden. Waarom blijft de mens dan toch zwoegen? Inderdaad, hij moet wel, om brood op de plank te krijgen; bovendien is het onze aard om altijd bezig te zijn. Maar Prediker wijst op iets anders: dat werken is ons door God opgelegd. Zo wordt immers in Gen.1 verteld dat God bij de schepping van de mens hem aan het werk heeft gezet.

Maar het pijnlijke is dat dit zwoegen vaak helemaal geen voordeel oplevert, geen blijvend resultaat heeft. We hebben nu eenmaal geen greep op de gebeurtenissen en op onze activiteiten. Telkens dringt zich die reeks contrasten aan ons op: we worden geboren en we sterven, er is oorlog en dan weer vrede, er is goed maar eveneens kwaad. Het lukt ons niet God iets voor te schrijven en al helemaal niet Hem aan te sturen. Het gevolg daarvan is dat er geen regelrecht, geen automatisch verband bestaat tussen ons zwoegen en het resultaat ervan. Het kan allemaal anders lopen dan wij beoogd hebben.

Dat roept heftige gevoelens op. Je kunt verbitterd raken: 'Waarom zou ik nog bezig zijn, want ik heb toch geen garantie dat het effect heeft wat ik doe. Wat is dan de zin van m'n bezigheden?' Je kunt ook opstandig worden: 'Mooi is dat van God. Ik sloof me hiervoor uit, maar dan laat Hij dat gebeuren. Dit kan Hij toch niet maken?!'

Zo worden we aangespoord God te eerbiedigen om zijn bestuur en tegelijk onze onmacht te aanvaarden. Ofwel, we dienen nuchter te zijn vanwege onze beperktheid. Of we al of niet succes hebben, hebben we niet in onze hand, want we zijn geen meester van de situatie. We zijn maar klein in vergelijking met God, want we zijn slechts mens.

Maar laten we tegelijk getroost zijn vanwege Gods grootheid. We zijn niet uitgeleverd aan een mallemonlen van feiten; we staan er niet verloren voor te midden van een wirwar van gebeurtenissen. Steeds vallen we binnen de handen van God, die trouw blijft aan ons. Hij is immers onze God, die macht heeft over alles; ook is Hij onze Vader, die zorgt voor ons. Kortom, we kunnen ons bij Hem geborgen weten.

3.2 Dit bestuur verloopt volgens een vooropgezet plan

Prediker zegt het zo:

'God heeft alles wat er is de goede plaats in de tijd gegeven' (3:11a).

Daarmee houdt hij ons voor dat de gebeurtenissen die plaatsvinden en de activiteiten die verricht worden door God geordend zijn. Dat ligt in de lijn van wat in Gen.1 staat:

'God zag alles wat Hij had gemaakt: het was zeer goed' (Gen.1:31).

Alles verloopt dus volgens zijn plan. Dat roept wel vragen op, want na Gen.3 is er veel fout gegaan. Sindsdien is gebrokenheid; dood en verderf lijken het voor het zeggen te hebben. Daardoor zijn er die felle contrasten: het ene moment krijg je veel moois in handen, wat je opgetogen kan maken; het volgende moment wordt het je uit handen geslagen, wat je tot verbijstering kan brengen. Hoe kun je dan nog zeggen: 'Alles heeft z'n goede plek? Het positieve en het negatieve zijn toch niet te combineren?'

Deze tegenwerping maakt duidelijk dat het een gelóófsuitspraak is als je zegt dat God alles de goede plaats in de tijd heeft gegeven. Laat je je leiden door je ervaring, dan is er geen touw aan vast te knopen; ga je af op de feiten, dan kun je nergens een lijn ontdekken. Het lijkt erop dat we overgegeven zijn aan de grillen van het noodlot.

Maar het geloof ziet een samenhang in het geheel, ziet in de wirwar van de dingen een systeem. Het maakt allemaal deel uit van Gods plan, ook al is dat voor ons onbegrijpelijk. Als mens zouden we graag meer begrijpen, meer grip op de dingen krijgen. Die drang heeft God in ons gelegd. In de woorden van Prediker: 'Hij heeft de mens inzicht in de tijd gegeven' (3:11b). God heeft in de mens dus een drang gelegd om te beschrijven en te verklaren wat we waarnemen. We willen het weten waarom het de tijd is voor dit of dat contrast, vermeld in Pred.3. We willen het verband ontdekken tussen het ene en het andere; we willen graag de wegen volgen die naar de toekomst leiden. Daarom komen wij, mensen, altijd weer met beschouwingen over de geschiedenis van personen, staten en de kerk. En ook wat we kunnen verwachten dat t.z.t. gaat gebeuren. De drang om dat allemaal te ontdekken is overeenkomstig Gods bedoeling: Hij heeft het in ons gelegd dat we over de dingen doordenken en vragen stellen.

Maar we moeten daarin wel bescheiden zijn. We vinden hoogstens een begin van een antwoord. Per slot van rekening geldt ook:

'Toch kan de mens het werk van God niet van begin tot eind doorgronden' (3:11c).

Verderop in z'n boek zegt Prediker het nog sterker:

'De mens is niet in staat, zo heb ik ingezien, de zin te vinden van alles wat God doet onder de zon. Hij tobt zich af en zoekt ernaar, maar hij vindt hem niet, en al zegt de wijze dat hij inzicht heeft, ook hij is niet in staat de zin ervan te vinden.' (8:17)

Het is waar, God heeft ons het een en ander bekendgemaakt, met name over de komst van zijn mensgeworden Zoon, Jezus Christus. We weten dus de kern van wat God met ons en de wereld wil. Ofwel, we zijn bekend met de voorkant van Gods borduurwerk: de komst van de hemel op aarde.

Maar voor een groot deel kunnen we niet verder kijken dan tot de achterkant van dat borduurwerk. Daar zien we een chaos van draden en knopen, die ons geen duidelijk beeld geven hoe alles precies zit. Gezien wat God ons wel heeft laten zien nemen we aan dat er orde is, al zien we slechts die achterkant. Maar die is dan wel Góds kant, het patroon van zijn plan, dat voor ons uiteindelijk ondoorgrondelijk is en waar we geen vinger achter krijgen. Maar de kern is ons onthuld, Christus, wat Hij voor ons betekent. Voor de rest geldt: al doen we nog zo ons best, we stuiten telkens op raadsels. Daarom moeten we terughoudend zijn in het geven van uitleg over bepaalde gebeurtenissen. De betekenis van het meeste onttrekt zich aan onze interpretatie.

We vinden het vaak moeilijk dit te aanvaarden, want wij willen duidelijkheid: wat is de zin van ons leven, hoe lopen de lijnen? Dan doen we stellige uitspraken over wat er gebeurt in iemands leven of in de kerkgeschiedenis: 'Wat de bedoeling hiervan is? Volgens mij moet je het zo zien...' Daarmee doen we net alsof we naast God op de troon zitten. Wie z'n plaats kent, beseft dat wij op vele vragen geen antwoord hebben. Dat vinden we lastig. Het gevolg daarvan kan zijn dat we de dingen gelaten over ons laten komen. We voelen ons een stofje in de wind, waarin we dan maar berusten. Of we worden bitter: 'Als God dit pijnlijke laat gebeuren, wil ik niks met Hem te maken hebben.'

We horen dus God te eerbiedigen om zijn bestuur, want we kunnen erop vertrouwen: alles verloopt volgens zijn plan. Als we dat aanvaarden, leren we nuchter te zijn vanwege onze beperktheid. God geeft ons geen opening van zaken.

Tegelijk is waar, via Gods Woord kunnen we Christus ontmoeten en daardoor kunnen we er zeker van zijn dat God bezig is met de komst van de nieuwe wereld. De kluwen van gebeurtenissen hoeft daarom niet meer bedreigend over te komen. God weet wat Hij doet. We zijn geen speelbal van het noodlot maar zijn veilig ingebed in Gods plan.

3.3 Dit bestuur zet zich onstuitbaar door naar de toekomst

Prediker formuleert het zo:

'Alles wat God doet, zo heb ik vastgesteld, doet Hij voor altijd.
Daar is niets aan toe te voegen, daar is niets van af te doen.' (3:14)

Anders dan Prediker kunnen wij soms heel parmantig doen: 'Moet je eens zien hoe veel wij in beweging zetten in de politiek en op technisch gebied.' Dan lijkt het net dat wij het heft in handen hebben en een stempel op de wereld met haar geschiedenis zetten.

Het geloof spreekt een andere taal: via het menselijk handelen gaat God onverstoort zijn weg. Niets en niemand kan dat doorkruisen of Hem tegenhouden. De mens kan hoog of laag springen, steeds is hij afhankelijk van wat God zich als doel stelt. Dat kan ons bescheiden stemmen. De mens wrikt weliswaar aan de werkelijkheid en dat lijkt grote gevolgen te hebben. Dat zien we als we de tijd van nu vergelijken met die van bijvoorbeeld 100 jaar geleden. Maar die veranderingen vallen altijd binnen bepaalde grenzen. Wij mogen onze eigen ideeën en plannen hebben, maar uiteindelijk volgen we de route die God heeft uitgestippeld.

Gods bestuur is niet alleen onstuitbaar, het is ook gericht op de toekomst. De schijn geeft ons iets anders te zien. In de woorden van Prediker:

'Wat er is, was er al lang; wat zal komen, is er altijd al geweest.' (3:15a-b)

Wij kunnen soms denken: 'Dit is werkelijk uniek, ongehoord! Maar Prediker houdt ons voor: 'Rustig aan: wat we nu meemaken of wat morgen gaat gebeuren, hebben we in het verleden ook al meege maakt.' Als je historisch besef hebt, kom je niet zomaar voor verrassingen te staan. Allerlei zaken hebben we eerder gehoord of gezien, al is het vaak in een andere vorm.

Dat kan ons moeite geven, want de mens wil graag vooruit. Er moet evolutie zijn. Daar komt nog bij dat dit ook overeenkomstig Gods beloften is. Hij heeft ons toch toegezegd: 'Alles wordt nieuw.' Maar de praktijk lijkt totaal anders te zijn. Toch kunnen we er gerust op zijn:

'God haalt wat voorbij is altijd weer terug' (3:15c)

Oftewel: dat iets bekend is komt uiteindelijk door God: Hij haalt dat weer terug. Aan de buitenkant lijkt het dat we te doen hebben met een herhaling van hetzelfde, alsof we met een ijzeren noodzaak in een cirkel rondgaan.

Maar het geloof zegt: 'Daarin herkennen we Gods hand, zijn beloften worden gerealiseerd. Denk maar aan de komst van Christus. Hij is onderweg naar zijn doel. Het doelgerichte van zijn bestuur mag verborgen zijn, maar we kunnen er zeker van zijn dat het er is.

Zo draagt Prediker ons op God te eerbiedigen om zijn bestuur, want dit zet zich onstuitbaar door naar de toekomst. Als we dat aanvaarden, zijn we bescheiden. Wij kunnen niet verder kijken dan tot de uiterlijke feiten. Die lijken een vermoeiende herhaling. Dat kan ons helpen om niet hoogmoedig te zijn: 'We doen dit en kunnen dat'. Als God het in zijn bestuur wil, gaat het anders dan wij hadden voor ogen hadden.

Dat maakt meteen dat we getroost kunnen zijn vanwege Gods grootheid. Wij mogen van alles doen en nalaten, God maakt daar gebruik van en werkt dwars door alles heen aan de verschijning van zijn toekomst.

Voor de realisering van Gods plan heeft Christus de beslissende stappen gezet door zichzelf aan het kruis op te offeren. En sinds Hij in de hemel troont bepaalt Hij onze speelruimte en de koers waarlangs alles verloopt.

Door dit goddelijk bestuur kunnen we erop vertrouwen: alles komt goed. Want aan het einde van deze geschiedenis komt Christus terug en maakt Hij overeenkomstig Gods plan alles nieuw.

Deze uitkomst kan ons houvast geven. We lijken weerloos in de wereld te staan en weerloos ons leven te leiden, want we hebben geen vat op de dingen, kennen maar weinig antwoorden en zien geen lijnen lopen. Daarom dienen we ons te realiseren: wie zijn wij tegenover God? Als we zo onze grenzen kennen, kunnen we er zeker van zijn: God voert zijn plan uit. Via de wereldgeschiedenis laat Hij zich gelden. Christus is daarvan het bewijs. Verbonden met Hem zijn we veilig, ondanks al het raadselachtige van ons leven.

4 Onze opstelling in een wereld vol onrecht

Prediker 3:16-22:

¹⁶ Ik heb nog iets onder de zon gezien: op de plaats waar rechtgesproken wordt, heerst onrecht.

Ik zag de plaats waar gerechtigheid zou moeten zijn, en er heerst onrecht.

¹⁷ Ik zei tegen mezelf: God zal zowel de rechtvaardigen als de goddelozen aan zijn oordeel onderwerpen, want er is bij Hem voor alles wat gebeurt en voor elke daad een tijd.

¹⁸ Ik zei tegen mezelf dat God de mensen heeft bevoorrecht: ze beseffen dat ze als de dieren zijn.

Niet meer dan de dieren zijn ze, ¹⁹ want de mensen en de dieren treft hetzelfde lot.

Zoals een dier sterft, zo sterft ook een mens; ze delen in dezelfde adem. Dat is hun beider lot.

Een mens is niet beter af dan een dier, want alles is leegte.

²⁰ Alles gaat naar dezelfde plaats, alles is uit stof ontstaan en alles keert terug tot stof.

²¹ Wie zal ooit weten of de adem van een mens naar boven opstijgt en die van een dier afdaalt naar de aarde?

²² Daarom, zo heb ik vastgesteld, is het maar het beste voor een mens

dat hij vreugde put uit alles wat hij onderneemt.

Dat is wat hem is toebedeeld, want wie zal hem van iets laten genieten na zijn dood?

4.1 We moeten bewogen zijn met de slachtoffers

Kijk je om je heen in de wereld, dan word je daar niet vrolijk van. Overal gebeuren afschuwelijke dingen. In het Midden-Oosten, in Afrika en elders vinden bloedbaden plaats door terrorisme of burgeroorlog, worden mensen gemarteld en vrouwen verkracht, komen talloze kinderen om of worden ze getraumatiseerd. Minder vergaand maar evengoed erg is dat op het werk en in de kerk het kromme soms recht wordt gepraat, met als gevolg dat mensen beschadigd worden of ervan onderdoor gaan.

Dat alles is niet nieuw. Prediker wist er al van. Daarom houdt hij zich bezig met de vraag: hoe moeten we ons opstellen in een wereld vol onrecht?

Vóór alles is van belang dat we ons er niet van afmaken. Dat zouden we kunnen doen: 'Wat er allemaal in het Midden-Oosten, in Afrika, in Oekraïne gebeurt? Ach kom, dat is zo ver van m'n bed. Waarom zou ik me daar druk over maken?' En over het onrecht in onze eigen omgeving: 'Ik heb dat niet aan den lijve ondervonden; je kunt je ook niet alles aantrekken!'

Daartegenover zegt Prediker: we moeten juist bewogen zijn. Dat is hij zelf ook:

'Ik heb nog iets onder de zon gezien: op de plaats waar recht gesproken wordt, heerst onrecht. Ik zag de plaats waar gerechtigheid zou moeten zijn, en er heerst onrecht.' (3:16)

De verbijstering klinkt erin door. Al dat onrecht gaat hem aan het hart:

'Ik vestigde mijn aandacht op alle onderdrukking die er is onder de zon en zag de tranen van de onderdrukten. Er is niemand die hen bijstaat. De onderdrukkers onderdrukken hen met harde hand, en er is niemand die hen bijstaat.' (4:1)

Prediker stelt zich niet afstandelijk op. Het gaat hem door merg en been wat mensen wordt aangedaan. En waarom treft dit hem zo pijnlijk en waarom moeten ook wij geraakt worden door andermans leed?

We moeten ons realiseren dat dit onrecht medemensen betreft. Vaak zijn die vreemden voor ons, maar op een beslissend punt ook weer geen vreemden, want ze zijn net als wij voortgekomen uit de hand van God. Het zijn onze medeschepselen. Daarom moet hun situatie ons aan het hart gaan.

En soms zijn het ook nog onze medechristenen, mensen die net als wij deel uitmaken van het lichaam van Christus. Daar moeten we onszelf goed van doordringen, want in dat geval geldt: 'Wanneer één lichaamsdeel pijn lijdt, lijden alle andere mee' (1 Kor.12:26).

Daar komt nog bij: als er onrecht gepleegd wordt, gaat dat in tegen God.

Allereerst is onrecht in strijd met Gods oorspronkelijke opzet. De wereld is immers hiermee begonnen: 'En God zag alles wat Hij gemaakt had, en het was zeer goed' (Gen.1:31). Dat begin mogen we nooit vergeten. Dus kunnen we er niet koud onder blijven als zich iets voordoet wat níét goed is.

Bovendien is onrecht strijdig met wat God vandaag wil. In Psalm 99 staat:

'Machtige koning, die het recht bemint: u stelde rechtvaardige wetten vast. Recht en gerechtigheid in Jakob: ze zijn uw werk.' (Ps.99:4)

Onze God is dus uit op recht. Dat moeten wij, zijn kinderen, goed beseffen. Dan raakt het ons als van het recht afgeweken wordt.

Ten slotte strijdt onrecht ook met de toekomst die God met ons voor heeft. Die toekomst wordt in Psalm 85 heel mooi omschreven:

'Trouw en waarheid omhelzen elkaar, recht en vrede begroeten elkaar met een kus' (Ps.85:11).

Eens zal dit in deze vernieuwde wereld werkelijkheid zijn. Als dat toekomstperspectief voor ons leeft, doet het ons pijn als de huidige realiteit daar nog fundamenteel van afwijkt.

Geconfronteerd met onrecht moeten we ons dus niet door onze kortzichtigheid laten leiden. Daarvoor hebben we de Geest van Christus nodig. Die moet ervoor zorgen dat we net zo'n warm hart voor onze lijdende medemensen krijgen als Christus had. Als we zo'n warm hart missen, gebeurt het dat we harteloos zijn tegenover slachtoffers. Dan is voor ons beslissend dat we een prettig leven leiden, zonder gedoe. Wat God hoog opneemt laat ons dan onverschillig – als wij het maar goed hebben. Vreselijk.

Laten we in deze wereld vol onrecht volgelingen zijn van Christus, die kijkend naar de mensen om Hem heen medelijden voelde (Mat.9:36; 14:14). Verbonden met Hem zijn we betrokken bij wie onrecht ervaren; we leven mee en hebben een open oor voor hun klachten. En die betrokkenheid zetten we zo mogelijk om in daden; daarbij kunnen we denken aan bidden, geld geven of meedoen met acties.

4.2 We moeten vertrouwen hebben in Gods vonnis

Intussen moeten we ons niet vereenzelvigen met het lijden door al het leed van anderen op onze schouders te nemen. Om drie redenen moeten we dat niet doen:

Het is onmogelijk, want we zouden eronder bezwijken. Het is ook zinloos, want we kunnen geen ijzer met handen breken, zoals het gezegde luidt. Ten slotte is het onnodig, want God is er en uiteindelijk velt Hij vonnis. In de woorden van onze tekst:

'Ik zei tegen mezelf: God zal zowel de rechtvaardigen als de goddelozen aan zijn oordeel onderwerpen' (4:17).

Eens komt dus een definitieve afrekening. Mensen kunnen niet eindeloos doorgaan met onrecht. Op een gegeven moment wordt er recht gedaan aan de slachtoffers en wordt de straf voltrokken aan de verdrukters. Iedereen krijgt loon naar werken. Daarbij zal het recht zegevieren en zal wat krom is als krom aan het licht komen. 'Want er is bij God voor alles wat gebeurt en voor elke daad een tijd en een plaats' (4:17). Dat is vertroostend voor hen die nu nog het onderspit delven.

Daarmee wordt gezegd dat de gebeurtenissen in de wereld alles met God te maken hebben. Dus dat er onrecht heerst, is niet het resultaat van een meedogenloos noodlot, dat je maar gelaten over je heen moet laten komen. Onrecht is uiteindelijk ook niet een kwestie van afschuwelijke pech, waarbij je slechts machteloos kunt toezien. De gebeurtenissen vallen onder het bestuur van God 'die het recht bemint' (Ps.99:4). Daarom kunnen we erop vertrouwen: eens zal God als rechtvaardig rechter optreden. Misschien al in dit leven maar zeker aan het einde van de geschiedenis. Dan zal over de hele linie en in de hele wereld een einde gemaakt worden aan alle onrecht.

Waarom we hier zeker van kunnen zijn? Prediker heeft weet van wat de profeten aangekondigd hebben. Namens God hebben ze bedreigingen uitgesproken en beloften doorgegeven. Daarom is hij er heilig van overtuigd: 'Er komt een grote ommekeer.' En anders dan Prediker kunnen wij hier zeker van zijn omdat Christus naast God in de hemel troont. Hij beschikt daar over alle macht en laat zich hiermee op aarde gelden. Daarom gebeurt het in deze geschiedenis al dat machthebbers van hun troon worden gestoten en dat onrechtvaardige rechters uit de rechtszaal worden verwijderd. En te zijner tijd zal Christus als hoogste rechter optreden. Dan breekt de laatste grote rechtszaak aan, het hemels tribunaal. En dan gaan we het meemaken dat recht wordt gedaan aan de beulen en aan de slachtoffers.

Soms wordt gedacht: 'Je mag dit niet veralgemeniseren, want de tegenstelling is niet: beul - slachtoffer, maar gelovige - ongelovige.' Ik ga hier niet helemaal in mee. Uiteraard is Gods vonnis voor de volle 100% vreugdevol voor Gods kinderen. Zij gaan een grootse toekomst tegemoet. Maar dat betekent niet dat de ongelovigen over één kam worden geschoren. Want dan zou het niet uitmaken of je als ongelovige beul of slachtoffer bent geweest. De Bijbel maakt duidelijk dat God het hoog opneemt ook als ongelovigen onrecht wordt aangedaan. Evengoed door hun leed wordt Hij geraakt; per slot van rekening zijn alle mensen schepsel van Hem. Veelzeggend is wat God via de profeet Amos bekendmaakte:

'Dit zegt de HEER: Misdaad op misdaad heeft Gaza begaan: ze hebben een heel volk in ballingschap gedreven en uitgeleverd aan Edom. Daarom zal Ik mijn vonnis niet herroepen. Ik zal de muren van Gaza in vlammen doen opgaan; vuur zal zijn burchten verteren....Dit zegt de HEER: Misdaad op misdaad heeft Tyrus begaan: ze hebben een heel volk als ballingen uitgeleverd aan Edom en zich niet gehouden aan het verdrag met hun broeders. Daarom zal Ik mijn vonnis niet herroepen. Ik zal de muren van Tyrus in vlammen doen opgaan; vuur zal zijn burchten verteren....Dit zegt de HEER: Misdaad op misdaad heeft Moab begaan: ze hebben de beenderen van de koning van Edom verbrand om er kalk van te maken. Daarom zal Ik mijn vonnis niet herroepen.' (Amos 1:6-2:1)

Dit is voor geen misverstand vatbaar: ook ongelovige slachtoffers profiteren van Gods straffend ingrijpen. Volgens mij kunnen we daarom zeggen dat de tribunaal in Den Haag en elders als een instrument van Christus fungeren waarmee Hij nu al dingen rechtzet. We kunnen eveneens denken aan de processen van Neurenberg, nu ruim zeventig jaar geleden, met als afloop dat Nazileiders aan de galg kwamen. Christenen kunnen zulke gebeurtenissen uitleggen als een bewijs dat Christus zijn macht gebruikt om het kwaad nu al af te straffen. En bij zijn terugkeer zullen de tranen van de mensen die de dupe van iets zijn geworden, pas goed opgemerkt worden, ook al waren die mensen ongelovig.

Zo worden we weer aangespoord om, geconfronteerd met onrecht, ons niet door onze kortzichtigheid te laten leiden. Want anders blijft het ons steeds dwarszitten dat de beulen vrij kunnen rondlopen en dat de gruwelen maar doorgaan. Laten we ons eraan optrekken dat God het afschuwelijke echt niet laat worden. Te zijner tijd wordt er hardhandig een einde aan gemaakt en komt het allemaal goed.

4.3 We moeten doordrongen zijn van onze sterfelijkheid

Het lastige is dat Gods ingrijpen naar ons idee vaak te laat komt, met als gevolg dat mensen, kinderen zelfs, beschadigd worden of dood gaan. Dat roept klemmende vragen op: 'Waarom laat God het onrecht z'n gang gaan? Waarom heeft Hij het kromme kennelijk in zijn plan opgenomen?'

Prediker geeft geen antwoord op dit soort vragen. Wel zei hij tegen zichzelf dat mensen 'beseffen dat ze als de dieren zijn' (3:18). Natuurlijk, over mensen valt meer te zeggen. Er is bijvoorbeeld het fundamentele verschil dat mensen, anders dan de dieren, beeld van God zijn en dat ze antwoord kunnen geven op Gods Woord. Maar dat kun je alleen zeggen als je gelooft.

Gaan we af op wat we waarnemen, dan lijken mensen op de dieren. Daarbij denkt Prediker er vooral aan dat ze even vergankelijk zijn:

'De mensen en de dieren treft hetzelfde lot. Zoals een dier sterft, zo sterft ook een mens; ze delen in dezelfde adem...Een mens is niet beter af dan een dier, want alles is leegte. Alles gaat naar dezelfde plaats, alles is uit stof ontstaan en alles keert terug tot stof.' (3:19-20)

De dood en het graf zijn de grote nivelleerders. Of je nu beul bent en je schuldig hebt gemaakt aan wrede daden of dat je slachtoffer bent en de littekens van je ellende op je lijf of ziel draagt of dat je een dier bent: het maakt niet uit, je hebt eenzelfde levensgeest. Wordt die weggenomen, dan sterf je. Zo worden mensen en dieren over één kam geschoren:

'Wie zal ooit weten of de adem van een mens naar boven opstijgt en die van een dier afdaalt naar de aarde?' (3:21)

Voor Prediker is dat verschil overigens wel een feit. Weliswaar is nog nooit iemand teruggekomen uit de dood om te vertellen dat er leven na de dood is. Toch staat het voor hem vast 'dat de adem van het leven weer naar God gaat, die het leven heeft gegeven' (12:7). Er is dus op de een of andere manier een vervolg - weet Prediker. Maar ga je af op wat je kunt zien, dan is er na de dood geen verschil te constateren tussen mensen en dieren. Het graf lijkt het laatste te zijn.

Dit zijn heel ontluisterende uitspraken. Maar Prediker leidde die in met deze opmerkelijke woorden:

'Ik zei tegen mezelf dat God de mensen heeft bevoorrecht: ze beseffen dat ze als de dieren zijn' (3:18)

Bevoorrecht?, vragen wij ons af. Wat voor positiefs levert het ons op te weten dat we in een bepaald opzicht lotgenoten zijn van de dieren? Daarmee heeft God ons vooruit geholpen, zegt Prediker, doordat we oog hebben voor onze sterfelijkheid. En dat is heel heilzaam voor ons.

Allereerst is dat besef van sterfelijkheid heilzaam voor de daders van onrecht. Die kunnen soms denken: 'Ik ga mooi m'n gang. Er gebeurt toch niks met me. Ik heb alles onder controle.' Zij maken waar wat Prediker verderop in z'n boek zegt (8:11):

'Omdat een slechte daad niet snel bestraft wordt, is een mensenhart maar al te snel tot het kwaad geneigd.'

Dat merk je overal in de wereld: daders gaan ongestoord door want ze voelen zich onaantastbaar. Fout, zegt Prediker, ze hebben geen enkele reden zo zelfverzekerd te zijn. Ze zijn hier maar tijdelijk. Eens worden ook de beulen geconfronteerd met dood en ontbinding. Daarom is het wezenlijk voor een mens zich af te vragen: 'Waarmee ben ik in den vrede bezig? Want ik kan dit niet eindeloos straffeloos doen! Eens sta ik voor de hoogste rechter.'

Dat besef van sterfelijkheid is ook heilzaam voor de slachtoffers of de getuigen van onrecht. Je kunt God verwijten maken: 'Waarom laat Hij al die ellende gebeuren? Had Hij het niet kunnen voorkomen?' Of je komt zelfs in opstand: 'God neemt dat afschuwelijke op in z'n plannen? Met zo'n God wil ik niets te maken hebben.' Hiertegenover zegt Prediker: besef hoe beperkt je bent, even sterfelijk als dieren. Wees daarom maar bescheiden tegenover God. We hebben niet het recht Hem ook maar iets voor te schrijven of ons kwaad te maken op God. Laten we het aanvaarden dat God ons geen opening van zaken geeft en dat we vaak geen antwoord krijgen op onze waaroms. Gods bestuur is voor ons nu eenmaal ondoorgrondelijk. Maar wees gerust: na dit leven komt er een tijd dat alles wordt rechtgezet.

Zo worden we opnieuw aangespoord om, geconfronteerd met onrecht, ons niet te laten leiden door onze kortzichtigheid. Anders denken we misschien dat we vrij onze gang kunnen gaan, los van God. Of we maken ons kwaad op God omdat er zulke nare dingen gebeuren. Laten we ervan doordrongen zijn dat ons leven begrensd is. We kunnen het ons daarom niet veroorloven zonder God te leven, want 'eens moeten mensen sterven en daarna volgt het oordeel' (Hebr. 9:27). Er is maar één goede keuze: leven in afhankelijkheid van God, want alleen dan mogen we erop vertrouwen dat we onaantastbaar zijn.

4.4 We moeten blij zijn met onze mogelijkheden

Prediker eindigt dit gedeelte met de uitspraak dat God ons ruimte geeft blij te zijn met onze mogelijkheden. Een opmerkelijk slot, want hoe kunnen we blij zijn als we letten op alle onrecht en op de vreselijke gevolgen daarvan? Inderdaad, staren we ons daarop blind, dan raken we in de put en worden we vreugdeloos: 'Hoe kunnen we blij zijn in een wereld met zoveel ellende?!' Of we keren het hier-en-nu de rug toe en kijken alleen naar de toekomst, de tijd dat het allemaal goed komt.

Wat Prediker ons voorhoudt is: kijk verder dan de ellende in deze wereld. God heeft jullie hiér een plek gegeven, met vele mogelijkheden. Merk die mogelijkheden op en maak er dankbaar gebruik van. In z'n eigen woorden:

'Het is het beste voor een mens dat hij vreugde put uit alles wat hij onderneemt. Dat is wat hem is toebedeeld, want wie zal hem van iets laten genieten na zijn dood?' (3:22)

In feite roept Prediker ons op recht te doen aan God als Schepper. We zouden Hem te kort doen als we ons door alle ellende laten beheersen of alleen naar de toekomst kijken. Vandaar dat juist Prediker, die zo scherp oog heeft voor het nare in de wereld, ons oproept om te profiteren van wat God geeft.

Laten we er dus blij mee zijn dat God ons ruimte geeft van alles te ondernemen. Dan kunnen we denken aan onze gewone bezigheden: thuis, op ons werk of in de kerk. In verband met ons onderwerp kun je ook hieraan denken dat je niet werkeloos blijft toezien als er onrecht plaatsvindt.

Daarnaast kunnen we blij genieten: van eten en drinken, van wat we bezitten of van de band met onze familie, vrienden en geloofsgenoten. Al deze zaken ziet Prediker elders in z'n boek als even zoveel geschenken van God. Wij weten dat Christus daar zelfs zijn bloed voor heeft laten vloeien. Het zijn dus kostbare mogelijkheden, die we zeker moeten benutten.

Zo worden we weer aangespoord om, geconfronteerd met onrecht, ons niet door onze kortzichtigheid te laten leiden. Anders raken we verlamd door de verschrikkingen die plaatsvinden in de wereld of zijn we egocentrisch aan het genieten. Verbonden met God laten we het samengaan dat we enerzijds betrokken zijn bij de ellende in de wereld en anderzijds dankbaar gebruiken wat God ons aan positiefs geeft.

5 Aansporing om vrede te hebben met wat God ons geeft

Prediker 6:9-12:

⁹ Het is beter te genieten van iets tastbaars dan te grijpen naar iets onbereikbaars (NGB 1951: Beter is het zien der ogen dan het jagen der begeerte). Ook dat is niets dan lucht en najagen van wind.

¹⁰ Wie en wat de mens is, werd al lang geleden vastgesteld: zijn naam is Mens en hij is niet in staat het op te nemen tegen Hem die meer macht bezit dan hij.

¹¹ Alles wat er meer over gezegd wordt, vermeedert slechts de leegte. Wat is hiervan het voordeel voor de mens?

¹² Wie weet wat goed is voor de mens gedurende het luttel aantal dagen van zijn leeg bestaan?

Ze zijn voor hem zo vluchtig als een schaduw. Wie kan hem vertellen wat er na hem komen zal onder de zon?

5.1 We beseffen dat we alle redenen hebben tot dankbaarheid

Een paar keer roept Prediker ons in z'n boek op te genieten. Daarmee zet hij zichzelf niet neer als een oppervlakkige levensgenieter. Wat hij aan positiefs in handen krijgt, ziet hij als een cadeau van God, als een restant van het oude paradijs en een voorproef van het nieuwe paradijs. Daarom kan hij de lof zingen op genieten. Hij is de Schepper dankbaar dat die nog altijd zoveel moois geeft en op weg is naar de vernieuwing van alles.

Moeite met dankbaarheid

Helaas komen we vaak niet toe aan dankbaarheid, omdat we onvrede hebben over de situatie waarin we verkeren.

Daarbij valt allereerst te denken aan allerlei moeite waarmee we te maken kunnen hebben. Misschien hebben we problemen met onze kinderen, ons huwelijk, onze baan, onze financiële situatie. Ook is mogelijk dat we met een ziekte kampen of verdriet hebben over een verlies dat we geleden hebben. Door dat alles kan de kleur uit ons leven wegtrekken.

Daar komt bij dat we geen greep hebben op wat er innerlijk bij ons leeft. We kunnen last hebben van een depressie, van angsten, pijnlijke herinneringen; we kunnen door allerlei zaken in de knoop zitten. Daardoor wordt het je onmogelijk om vreugde te hebben. De moeiten zetten een domper op je leven, waardoor je aan dankbaarheid niet toekomt.

We kunnen proberen hieraan voorbij te kijken. Dan praten we luchthartig: 'Ach, je moet daar niet zo zwaar aan tillen. Het valt allemaal wel mee. Er gebeurt toch nog zoveel positiefs!' Of je gebruikt vrome woorden: 'God is het hoogste goed; je enige troost in leven en sterven is dat je Christus' eigendom bent. Daaraan heb je toch genoeg?!

Prediker sluit zich niet af voor de harde werkelijkheid. Die ziet hij juist onder ogen:

'Het is, dat heb ik ingezien, een trieste zaak onder de zon en voor de mens een zware last: God geeft iemand rijkdom, bezittingen en aanzien; er ontbreekt hem in zijn leven niets van wat hij zich wenst, maar God staat niet toe dat hij ervan geniet – dat laat Hij een vreemde doen. Leegte is het, een ellendige en trieste zaak.' (6:1-2)

Het is helaas een feit: het oude paradijs hebben we verloren. We leven in een gebroken wereld. En de grootse toekomst, die God ons beloofd heeft, is nog altijd geen tegenwoordige tijd. Als gelovigen mogen we ons erfgenaam weten van de nieuwe wereld maar de erfenis is nog niet present.

Van dit alles kunnen we last hebben, waardoor we vooral geraakt worden door wat ons pijn doet en verdriet kost, met als gevolg dat dankbaarheid ver te zoeken is.

Dankbaarheid is bovendien lastig omdat we volgens Prediker de drang in ons hebben om telkens meer in handen te krijgen en telkens wat anders. Hij noemt dat 'het jagen van de begeerte' (NGB 1951), in de tegenwoordige vertaling weergegeven als: 'het grijpen naar iets onbereikbaars'. Op zichzelf is het streven naar iets, het hebben van een ideaal niet fout. Dat is eigen aan de mens. Daar ligt ook de verklaring voor het ontstaan van wetenschap en techniek. De mens wil graag z'n grenzen verleggen, om zo verder te komen. Vandaar ook artistieke prestaties: kunstenaars willen het uiterste halen uit de taal, kleuren, vormen en klanken.

Maar de drang naar meer, naar iets anders kan overheersend worden. Dan verklaart iemand: 'Ik ben pas gelukkig als ik dit heb, dat doe of zo ben.' Dan is het geluk daar waar je niet bent. Het ligt achter de horizon. Als je die hebt bereikt, ligt het geluk weer verderop. Zo blijf je steeds onderweg naar het geluk. Ook blijf je dan altijd onbevredigd, want telkens dienen zich nieuwe verlangens aan, waar je weer achteraan gaat. Het jagen van de begeerte wordt dan het grijpen naar iets onbereikbaars.

In de lijn hiervan kritiseert de apostel Paulus hen die 'rijk willen worden' (1 Tim.6:9). Ook die worden voortgejaagd door een constante begeerte naar meer en lijden zo aan geldzucht. Ook daarvan is het gevolg dat je amper of niet toekomt aan dankbaarheid. Je hebt vooral oog voor wat je mist.

Dat je zo richt op het onbereikbare kan verschillende oorzaken hebben. Allereerst kunnen we denken aan de tijd waarin we leven. Constant wordt er aandrang op ons uitgeoefend om te kopen en te kopen. Bovendien is het geloof aan leven na dit leven verdwenen; wie geen toekomst meer ziet, zal benadrukken: 'Je leeft maar eenmaal, dus moet je zorgen dat je hier aan je trekken komt.' Dan ontwikkel je een eisende mentaliteit: 'Ik wil het nu en allemaal!

Dat jagen van de begeerte kan ook veroorzaakt zijn door iemands levensgeschiedenis. Wellicht is er vroeger onvoldoende aandacht gegeven aan de behoeften van jou als kind, je behoefte aan aandacht, warmte, veiligheid. Dat wreekt zich als je volwassen bent geworden. Dan voel je vaak een leegte, die je koste wat het kost wilt opvullen. Dat kun je doen door al maar te kopen, te reizen, te verzamelen.

Reden tot dankbaarheid

Wat de oorzaak van je grijpen naar het onbereikbare ook mag zijn, het resultaat is hetzelfde: altijd sta je met lege handen. Daarom sluit Prediker het vers over dat grijpen naar het onbereikbare af met de woorden: 'Ook dat is niets dan lucht en najagen van wind' (6:9c). Want wie zich zo door z'n begeerte laat leiden bezit niet meer maar wordt bezeten. Hij wordt voortgedreven door z'n heb-, geld- of koopzucht en raakt nooit verzadigd. Want hij heeft in z'n leven last van bodemloosheid en die maakt het hem onmogelijk vrede te hebben en dankbaar te zijn.

Prediker wijst hierop om ons te stimuleren niet opgeslokt te worden door negativiteit. Dat betekent allereerst dat we onszelf telkens tot de orde dienen te roepen. We moeten ervoor vechten om telkens boven alle ellende uit te reiken en om weerbaar te worden tegen verleidingen. Ook moeten we het onder ogen zien dat we onze jeugd niet kunnen overdoen. Wat we in die tijd gemist hebben kunnen we onmogelijk alsnog krijgen. Zo leggen we op menselijk vlak een bodem onder ons leven. Dat is de psychologische lijn. Die is uitermate belangrijk. Maar er is meer.

We moeten onze thuis bij God zoeken. Denk aan wat Augustinus ooit schreef: 'Rusteloos blijft ons hart tot het z'n rust vindt bij God' (Belijdenissen, Boek I, I,1). Door zijn dragende kracht bestaat alles waarvan we genieten. Hij is de bron van al het goede en eveneens het doel waarop we af koersen. In Hem ontmoeten we Christus, onze Redder. Als we ons dat alles realiseren kunnen we enthousiast zijn, in de woorden van de psalmdichter:

'Wie buiten U heb ik in de hemel? Naast U wens ik geen ander op aarde.

Al bezwijkt mijn hart en vergaat mijn lichaam,

de rots van mijn bestaan, al wat ik heb, is God, nu en altijd.' (Ps.73:25-26)

Kortom, God is z'n onaantastbare vreugde. Dat geeft ruimte om blij te zijn met wat je krijgt. Het kan zijn dat er dan veel ontbreekt in je leven, dat je met veel verdriet te maken hebt, maar de basis is er: je verbondenheid met God. Dat kan dankbaar maken voor wat je verder hebt gekregen. Dit kan veel zijn of weinig, maar dat is dan niet van belang.

Dat is christelijke levenskunst, in de woorden van Paulus:

'Voor wie tevreden is met wat hij heeft, is het geloof grote winst. Wij hebben niets in deze wereld meegebracht en kunnen er ook niets uit meenemen. Wij hebben voedsel en kleren, laten we daar tevreden mee zijn. (1Tim.6:6-8).

'Ik weet wat het is om gebrek te lijden, maar ook wat het is om in rijkdom te leven. Ik heb alles aan den lijve ondervonden: overvloed en honger, rijkdom en gebrek. Ik ben tegen alles bestand door Hem die mij kracht geeft.' (Fil.4:12-13).

Het kan dus zijn dat we veel te wensen hebben, maar gericht op God kunnen we toch dankbaar zijn.

5.2 We beseffen dat we geen recht hebben God te kritiseren

Toch gebeurt het dat mensen God verwijten maken. Dan maken we iets ergs mee in ons leven en vragen ons dan af: 'Waarom heb ik dit verdiend?' En dan worden we kwaad op God. Hiertegenover zegt Prediker: 'Wij zijn maar mens' (6:10).

Uiteraard mogen we niet vergeten dat er grootse dingen gezegd worden over de mens. We worden zelfs 'bijna een god' genoemd (Ps.8:6). We hebben immers van God een hoge positie gekregen. We zijn Gods beeld, dus vertegenwoordigen we God op aarde. Daarvoor heeft God ons ook grootse kwaliteiten gegeven. Die zijn door de destructieve macht van de zonde deels aangetast, maar tegelijk beschikken we nog altijd over een indrukwekkende kennis en vaardigheid. Bovendien geldt van gelovigen dat ze partij zijn van Gods verbond met hen, zelfs heten we zijn kinderen.

Maar, zegt Prediker: we moeten ons niks verbeelden, want:

'Wie en wat de mens is, werd al lang geleden vastgesteld: zijn naam is Mens' (6:10a).

Hiermee grijp Prediker terug op wat in het eerste bijbelboek staat:

'...Toen Hij hen (de mensen) geschapen had, zeggende Hij hen en noemde hen mens.' (Gen.5:2).

Ook al kunnen er grootse dingen over de mens gezegd worden, hij blijft slechts een mens, want:

God vormde de mens 'uit stof, uit aarde, en blies hem levensadem in de neus. Zo werd de mens een levend wezen.' (Gen.2:7)

In het Hebreeuws wordt hier een woordspel gebruikt: de mens (adam) is gemaakt uit aarde (adama). De naam Adam voor de mens is dus veelzeggend. De mens is niet als een soort goddelijke vonk uit God gevloeid, zoals wel gezegd is. Hij komt voort uit de aarde waarop we onze voeten zetten en waarin we terugkeren. De mens is dus een uit de klei getrokken iemand, een modderfiguur om zo te zeggen.

Daartegenover geldt van God dat Hij God is, aldus Prediker. Hem kunnen wij dan ook niet ter verantwoording roepen. Toch doen we dat gauw. Als we onvrede hebben over wat er gaande is, zeggen we soms over God: 'Waarom doet Hij dit? Had Hij het niet anders, niet beter kunnen doen?!!' In zo'n reactie zit iets wettigs. Want het raakt ons dat er geen sprake meer is van het oude paradijs en nog niet van het nieuwe paradijs. Maar we kunnen in onze moeite doorschieten en verbitterd raken in de richting van God. Dan verzetten we ons tegen zijn leiding. Prediker laat merken dat zo'n reactie zinloos, zelfs belachelijk is, want:

De mens 'is niet in staat het op te nemen tegen Hem die meer macht bezit dan hij' (6:10b).

God beschikt immers over almacht. Hij kan wat Hij wil. Alles zet Hij naar zijn hand. Daarbij gaat Hij onstuitbaar zijn gang. Al ons protesteren en ons verzet heeft geen enkele invloed op de loop van de dingen. Dus heeft het ook geen zin te mopperen en te jammeren omdat alles gaat zoals het gaat.

Dat zou allemaal leeg gepraat zijn:

'Alles wat er meer over gezegd wordt, vermeerdert slechts de leegte. Wat is hiervan het voordeel voor de mens?' (6:10)

Buiten Christus om blijft er veel vruchteloos. Daarom is het zaak dat we bescheiden zijn tegenover God. Wij kunnen de geschiedenis niet bepalen. Soms lijkt het erop dat we een stempel zetten op de geschiedenis, maar uiteindelijk staan we weerloos. Het hele wereldgebeuren ligt in Gods hand. Daarom is het passend dat we ons verzoenen met zijn leiding van de geschiedenis. Laten we daarom eveneens vrede hebben met de weg die Hij ons in ons leven laat gaan, ook al is die weg vaak anders dan wij graag zouden zien. Dwars door alles heen brengt Hij ons op onze bestemming.

5.3 We beseffen dat we onvoldoende zicht hebben op wat goed is voor ons

Vaak willen we meer of iets anders hebben dan we krijgen, vanuit de veronderstelling dat wij weten wat goed voor ons is. Maar dat is een misverstand. We hebben daar juist helemaal geen helder zicht op: 'Wie weet wat goed is voor de mens?' zegt Prediker (6:12a).

We hebben wel onze gedachten hierover. Daar zijn we mensen voor; ook geeft God ons voor zulke gedachten de nodige ruimte. Maar onze wensen en ideeën kunnen nooit het laatste woord hebben en kunnen we al helemaal niet als eis aan God voorleggen. Daarvoor zijn verschillende redenen.

Allereerst geeft Prediker aan dat ons leven maar kort is. Volgens hem bestaan we slechts een 'luttel aantal dagen', waarvan ook nog geldt dat ze 'zo vluchtig als een schaduw' zijn (6:12b). We zijn in deze wereld aanwezig, maar even later is ons bestaan al weer voorbij. Het gaat allemaal te snel om er vat op te krijgen, want het leven breekt ons bij de vingers af. Dan is het toch een onzinnig idee dat wij weten wat goed voor ons is?!

Daar komt nog bij: wij hebben geen zicht op de toekomst, want, zegt Prediker: 'wie kan de mens vertellen wat er na hem komen zal onder de zon?' (6:12c). We weten dus niet hoe de lijnen lopen van vandaag naar morgen en overmorgen. Wij mogen dus onze prognoses hebben, onze fantasieën. En die zijn ook noodzakelijk om plannen te kunnen maken. Maar tegelijk moeten we goed beseffen dat ze twijfelachtig zijn. Telkens moeten we onze prognoses en fantasieën bijstellen. Onvermijdelijk verzuchten we daardoor de ene keer: 'Had ik dit of dat maar gedaan', terwijl we de andere keer opgelucht zeggen: 'Gelukkig is het toch anders gelopen dan ik gedacht en gehoopt heb.'

Dit geeft aan dat we geen goed zicht hebben op wat echt goed is voor ons, want het heden en de toekomst onttrekken zich aan onze grip.

Daarom dienen we vertrouwen te hebben in God. We moeten het aan Hem overlaten om te bepalen wat dienstbaar is aan ons. Dat betekent niet dat we alles maar passief over ons moeten laten komen. Het is onze verantwoordelijkheid te doen wat we moeten en kunnen doen. Maar daarin kunnen we ontspannen zijn. Ons leven wordt niet door onszelf bepaald. En dat is maar goed ook, want alleen God heeft zicht en greep op ons verleden, ons heden en onze toekomst. Daardoor is Hij in staat alles te laten meewerken aan onze redding. Hij weet wat met het oog op die redding wijs en goed is.

Dat stimuleert ons om vrede te hebben met wat God ons in handen geeft. Dat is moeilijk omdat wij vaak andere wegen voor ons zien dan God ons uiteindelijk laat gaan. Toch is het haalbaar omdat en zolang we bescheiden zijn en geborgenheid zoeken bij God.

6 Onze opstelling tegenover wat krom is in de wereld

Prediker 7:13-18:

¹³ Bezie het werk van God: wie maakt recht wat Hij krom heeft gemaakt?

¹⁴ Geniet dus op de goede dagen van het goede,

maar zie op de slechte dagen in dat God naast de goede ook de slechte dagen heeft gemaakt.

Geen mens kan in de toekomst zien.

¹⁵ Dit heb ik in mijn leeg bestaan gezien: een rechtvaardig mens gaat aan zijn rechtvaardigheid ten onder, een onrechtvaardig mens leeft lang ondanks zijn slechte daden.

¹⁶ Wees daarom niet al te rechtvaardig en meet jezelf geen overdreven wijsheid aan.

Waarom zou je jezelf te gronde richten?

¹⁷ Maar gedraag je ook niet al te onrechtvaardig en wees geen dwaas. Waarom zou je sterven voor je tijd?

¹⁸ Houd het ene vast en laat het andere niet los. Dat is het beste,

want wie ontzag voor God heeft, ontsnapt aan al te veel rechtvaardigheid en ook aan al te veel onrechtvaardigheid.

Leven in deze wereld is vaak niet makkelijk. Zo botsen we telkens tegen van alles op dat niet klopt.

Prediker wijst op dit pijnlijke gegeven:

'Een rechtvaardig mens gaat aan zijn rechtvaardigheid ten onder,
een onrechtvaardig mens leeft lang ondanks zijn slechte daden (6:15)

Denk maar aan oorlogsmisdadigers: ondanks al hun wreedheden blijven ze vaak op vrije voeten en kunnen ze een mooi leven leiden, terwijl hun slachtoffers in het graf liggen of psychisch in de vernieling zijn geraakt. En hoe vaak gebeurt het niet dat overtuigde christenen tegenslag na tegenslag ondervinden, maar iemand die nergens van wil weten gaat het voor de wind.

Dit soort feiten zijn strijdig met ons rechtvaardigheidsgevoel. Naar ons idee hoort het goede beloond te worden en het kwade bestraft. Dit spoot met de bijbelse beloften en bedreigingen uit bijvoorbeeld Lev.26 en Deut.28 en met uitspraken zoals die in Ps.1 staan:

'Gelukkig de mens die vreugde vindt in de wet van de HEER en zich verdiept in zijn wet, dag en nacht.
(...) Zo niet de wettelozen! Zij zijn als kaf dat verwaait in de wind. (Ps.1:2-4).

Dat de gang van zaken in de praktijk vaak anders is, bewijst dat het paradijs verloren is. Eigenlijk willen we daar niet aan. Naar ons idee moet alles kloppen. Maar helaas, dat is verleden tijd. Tegelijk geloven we eraan dat het in de toekomst allemaal voor elkaar komt. Onze moeite is dat die toekomst maar uitblijft. Met pijn vragen we ons af: 'Wanneer is het zover het kwaad niet meer de goede mensen treft?' Vandaar dat Prediker het over z'n 'leeg bestaan' heeft (6:15). Het raakt hem dat de goeden vaak wel door het kwaad getroffen worden.

Hier komt bij dat het leven vaak zo vluchtig is. Je hoeft maar door een virus getroffen te worden en je bent nergens meer. En hoe vaak ben je niet vruchteloos bezig: je bouwt van alles op, maar zonder dat je er wat aan kunt doen wordt het weer afgebroken.

Daarom is de vraag belangrijk: 'Hoe stel je je op tegenover wat krom is in de wereld?'

6.1 We moeten het kromme onder ogen zien

Geconfronteerd met het kromme kun je geneigd zijn je kop in het zand te steken. Een bekende methode is dat je je vastbijt in het normatieve, waarbij je alleen oog hebt voor wat hoort en blind bent voor afwijkende feiten. Dan houd je jezelf voor: 'Dit erge overkomt mij niet'. Ja, als het goed gaat, maar soms is de praktijk dat je wel terdege door dat erge wordt getroffen.

Ook gebeurt het dat ouders blijven zeggen: 'Mijn kinderen doen dat foute niet.' Inderdaad, dat horen ze niet te doen, maar de werkelijkheid is soms anders.

Voorgangers of kerkenraden kunnen soms menen: 'Alcoholproblemen, incest, overspel? Zulke gedragingen komen onder ons niet voor.' Dat is de norm, maar de feiten spreken vaak een andere taal.

Volwassenen die zo praten lijken op kinderen die zich onder hun dekbed verbergen in de verwachting dat het akelige buiten er niet meer is. Maar we weten allemaal dat dit niet werkt.

Allereerst is het zinloos je af te sluiten voor de harde werkelijkheid. Vroeg of laat word je toch met dat erge geconfronteerd. Niemand gaat zonder kleerscheuren het leven door.

Jezelf verstoppen voor het boze buiten is bovendien onverstandig. Dan geef je jezelf geen ruimte voor de vraag: 'Hoe kan ik hier opbouwend mee omgaan?'

We doen er goed aan het erge onder ogen te zien. Ofwel, we moeten rekenen met de realiteit van Genesis 3. Daarin wordt ons verteld hoe de mens ontrouw aan God is geworden. Als gevolg daarvan rust Gods vervloeking op de wereld, waardoor hier destructieve krachten werkzaam zijn. Bovendien is de mens vatbaar geworden voor het kwaad en voor ontbinding, met als resultaat dat er in ons leven verschrikkelijke dingen gebeuren.

Tegen al deze ellende in de wereld wil God ons bestand maken. Zoals gezegd kunnen we ervoor kiezen ons voor ellende af te sluiten. Maar dat is een gevaarlijke keuze, want als we dan toch met de harde werkelijkheid in aanraking komen, kunnen we de kluts kwijtraken omdat het erge zo onverwacht komt dat we er geen raad mee weten.

We moeten het akelige daarom niet wegduwen uit onze aandacht. Juist als we dat als een onontkoombaar feit aanvaarden, krijgen we de spankracht om het te dragen. In therapeutisch jargon gesproken: alleen als je iets stevig vasthoudt, kun je het daarna weer loslaten. Daarmee scheppen we meteen de ruimte dat we verwachtingsvol uitzien naar Gods toekomst, naar de verschijning van Christus. Dan is het kromme voorgoed verleden tijd en wordt alles perfect. Het kromme onder ogen zien lijkt het leven somber te maken, maar het tegendeel blijkt waar: het lucht op en geeft perspectief.

6.2 We moeten tegen het kromme niet stormlopen

We kunnen meer van Prediker opsteken:

'Wees niet al te rechtvaardig (...) Maar gedraag je ook niet al te onrechtvaardig' (6:16a,17a).

Vaak wordt dat zo samengevat: 'Houd het midden aan', ofwel: 'Je moet rechtvaardig zijn maar je mag best een steekje laten vallen; uiteraard mag je niet goddeloos zijn, maar een beetje kan ermee door.'

Als Prediker zegt: 'Wees niet al te rechtvaardig' bedoelt hij iets anders: we moeten niet tegen de feiten stormlopen. Dat gebeurt. Dan zetten mensen alles op alles om wat krom is recht te buigen, wat het ook mag kosten. Het basisidee is dan: 'Het doel, dus dat je het kromme wilt rechtbuigen, heiligt de middelen.'

Dat kun je op persoonlijk vlak toepassen: 'Ik sta in m'n recht, dus wil ik dat recht koste wat het kost doordrukken. Ik heb gelijk, dan wil ik ook per se gelijk krijgen. Ik ben door iemand misselijk behandeld, dan zorg ik er hoe dan ook voor dat ik de ander op de knieën krijg.'

Deze aanpak kun je eveneens in de samenleving aanhouden. Het gebeurt dat de financiële ruimte van mensen onder druk staat; dat kan dan reden zijn om tot keiharde acties over te gaan, met alle schade van dien. Of mensen komen maatschappelijk in het nauw; dat vinden ze het gerechtvaardigd het recht in eigen handen te nemen, ook al moeten anderen daaronder lijden.

Op deze manier ben je rechtvaardiger en wijzer dan God. Want we mogen het niet vergeten: dat het kromme bestaat, gaat niet buiten God om. Sterker nog: op de een of andere manier valt dat kromme binnen zijn plannen. Ik weet wel dat je dit tegenwoordig van veel christenen niet meer mag zeggen, omdat God volgens hen daar helemaal buiten zou staan. Maar Prediker spreekt anders:

'Bezie het werk van God: wie maakt recht wat Hij krom heeft gemaakt?' (6:13)

Hier wordt dus God als de oorsprong van het kromme genoemd. Dat roept vragen op over de verhouding van God tot het kwaad, maar dat is een onderwerp apart. Waar het hier om gaat is dit: als God de oorsprong is van het kromme, is Hij ook degene die dit kromme recht kan maken, Hij alleen.

Dit betekent niet dat wij hier alleen maar passief kunnen zijn. Evengoed op dit terrein hebben we onze verantwoordelijkheid. Wat wij kunnen aanpakken moeten we dan ook doen, zoals Prediker elders zegt:

'Doe wat je hand te doen vindt. Doe het met volle inzet' (9:10).

Maar lang niet alles ligt onze macht. Vaak rest ons niets anders dan geduld te hebben en met de armen over elkaar af te wachten. Maar als we afwachten, gaat het gebeuren dat God op zijn tijd het kromme recht maakt.

Deze benadering roept vragen op: 'Maken we onszelf op deze manier niet passief tegenover het kwaad? Tillen we uiteindelijk niet te licht aan het lijden?'

In het eerste deel is al gezegd dat we het kromme onder ogen moeten zien. We moeten er dus loodzwaar aan tillen, zodat we door het lijden geraakt worden. Dat heeft Christus ook gedaan. Verschillende keren wordt van Hem verteld dat Hij medelijden kreeg met mensen (Mat.9:36; 14:14), terwijl Hij bij het graf van zijn vriend Lazarus stond te huilen (Joh.11:35). Als we Hem navolgen, kan het niet missen of we hebben empathie voor de mensen die in de hoek zitten waar de klappen vallen.

Maar als we het rechtmaken van het kromme bij God neerleggen, blijft de vraag: 'Beperken we onze actie dan niet tot het - weliswaar empathisch maar toch - werkeloos toekijken bij het onrecht? Laten we de ander of ook onszelf zo niet platwalsen?'

Nee, we geven geen vrij baan aan het kwaad, want we mogen opkomen voor de ander en voor onszelf. Wat we wel doen is dat we een afweging maken wat we wel of niet kunnen ondernemen. Vaak is het terecht dat we kritisch zijn. Vaak ook is het begrijpelijk dat we iets anders willen en ons daarvoor inzetten. Maar hierbij moeten we het accepteren dat we dingen soms niet kunnen veranderen, omdat die boven onze macht liggen. Daarin moeten we nuchter zijn.

Soms ook mógen we dingen niet veranderen, omdat die actie ten koste zou gaan van de liefde; je zou dan jezelf laten gelden over de rug van de ander of ten koste van wat God van ons vraagt.

Prediker zegt het zo:

'Meet jezelf geen overdreven wijsheid aan. Waarom zou je jezelf te gronde richten?' (6:16b-c).

Hiermee waarschuwt Prediker ons dat stormlopen tegen het kromme rampzalige gevolgen kan hebben. Nooit mogen we vergeten dat de mens schuldig staat:

'Er is geen mens op aarde die nooit zondigt, die alleen maar goed is en altijd rechtvaardig (...)

Het enige wat ik vond is dit: de mens is door God rechtschapen gemaakt, maar altijd weer kiest hij de verkeerde wegen.' (7:20,29)

Wij zijn dus niet in staat fundamentele veranderingen aan te brengen. Als we stormlopen, verzetten we ons in feite tegen God. We hebben dan geen eerbied voor zijn bestuur en doen alsof wij het beter weten en doen. We hebben dan evenmin vertrouwen in Gods beloften, waarin Hij verklaart: 'Alles wordt nieuw, Christus komt terug!' We doen dan alsof we zelf die beloften moeten realiseren.

Op deze manier lopen we met onze kop tegen de muur. Het onheil dat we hiermee aanrichten is groter dan het goede doel dat we nastreven. We worden verbitterd en raken in het isolement. Dit blijkt duidelijk uit de geschiedenis van radicale, revolutionaire bewegingen.

Met zijn waarschuwing maakt God ons bestand tegen het kwaad in de wereld. We hoeven niet zelf door onze inzet garant te staan dat alles perfect wordt. We moeten ons op God richten, op de toekomst die Hij dichterbij brengt. Nu komt het nog voor dat een rechtvaardig mens aan zijn rechtvaardigheid ten onder gaat (7:15). Maar op de lange termijn zal de rechtvaardige alleen maar het goede ondervinden.

6.3 We moeten ons niet bij het kromme aanpassen

Zijn kanttekening bij rechtvaardig zijn kan misverstand oproepen. Daarom spoort Prediker aan:

'Gedraag je ook niet al te onrechtvaardig.'

Die fout zou je kunnen maken omdat je waarneemt:

'Een onrechtvaardig mens leeft lang ondanks zijn slechte daden (7:15c).

Dat kan je moedeloos maken: 'Rechtvaardig zijn levert niks op. Wat kan rechtvaardigheid mij dan nog schelen?' En dan kom je ertoe je eigenbelang voorop te zetten. Meedoen met het kwaad loont immers? Als gevolg hiervan doe je water in de wijn. Je kunt daarbij zelfs de redenatie opzetten: 'Het kromme komt toch uit de hand van God? Dan is meedoen met dat kromme in zekere in overeenkomstig Gods wil.' Zo redenerend geef je je gewonnen aan wat 'men' vindt en volg je daarmee de weg van de minste weerstand: 'Op deze manier krijg je toch meer armslag? Laten we het daarom niet zo nauw nemen.'

Op politiek gebied kies je er dan voor over te lopen naar de sterkste partij: 'Wil je vooruitkomen in je leven, dan moet je niet kinderachtig doen. Je wilt jezelf toch handhaven?'

Prediker gaat hier tegenin:

'Wees geen dwaas. Waarom zou je sterven voor je tijd'(7:17b-c).

Je aanpassen aan de meute heeft uiteindelijk rampzalige gevolgen. Toegegeven, als je machteloos bent, kun je het beste berusten in het mindere kwaad om het ergere kwaad te voorkomen. Maar als je een stap verder zet door je óver te geven aan het kwaad, doe je afbreuk aan Gods geboden en ga je voorbij aan het fundamentele verschil tussen goed en kwaad. Ook negeer je dan Gods beloften waarin Hij zegt: 'Ik maak alles nieuw!'

Wie zich aanpast doet in feite alsof we in een gesloten wereld leven, zonder God met zijn geboden en beloften. Dan bepaal je zelf wat goed is en wat kwaad, al naargelang jij er beter van denkt te worden.

Maar dat betekent wel je ondergang. Allereerst krijg je dan te maken met de wet dat het kwaad zichzelf bestraft. Je komt dus jezelf tegen. Denk aan de uitspraak van Christus: 'Wie naar het zwaard grijpt, zal door het zwaard omkomen' (Mat.26:52). Foute keuzes breken je vroeg of laat op.

Bovendien neemt God een dergelijke aanpassing aan het kwaad hoog op. Weliswaar heeft Hij lang geduld, maar eens komt daar een einde aan en krijg je te maken met zijn toorn. Daarmee sluit Prediker z'n boek trouwens ook af:

'God oordeelt over elke daad, ook over de verborgen daden, zowel over de goede als de slechte' (12:14).

Zo maakt God ons bestand tegen het kwaad in de wereld. Het mag hier herhaaldelijk waar zijn: 'Een onrechtvaardig mens leeft lang ondanks zijn slechte daden' (7:15c). Maar dat is niet blijvend. Op de lange termijn ben je beslist niet beter af met je keus voor het kwaad, want God is er. In zijn toekomst is het kromme verdwenen en is er alleen wat recht is.

6.4 We moeten het kromme vol vertrouwen tegemoet gaan

Maar als we niet moeten stormlopen tegen het kromme en ons daaraan ook niet moeten aanpassen, wat kunnen we dan wel doen? We dienen het kromme vol vertrouwen tegemoet te gaan:

'Houd het ene vast en laat het andere niet los. Dat is het beste, want wie ontzag voor God heeft, ontsnapt aan al te veel rechtvaardigheid en ook aan al te veel onrechtvaardigheid.' (7:18)

Daarmee wordt aangegeven dat ontzag voor God heilzaam is. Dat geeft ons houvast om op een goede manier om te gaan met het kromme in de wereld. Je schiet niet door in rechtvaardigheid en laat je niet gelden ten koste van wie of wat je dierbaar is. Ook laat je je niet door onrechtvaardigheid opslokken en kies je niet voor de verkeerde partij over de rug van de ander.

Integendeel, je staat ontspannen in het leven, in het besef dat het kromme niet het een en al is én dat alles overkoepeld wordt door Gods bestuur. In de woorden van Prediker:

'Geniet dus op de goede dagen van het goede,

maar zie op de slechte dagen in dat God naast de goede ook de slechte dagen heeft gemaakt' (7:14a-b).

Hiermee spoort Prediker ons aan: neem de dingen zoals die op je afkomen, maar realiseer je dat ze vandaan komen bij God. In dat geval geeft voorspoed je vreugde, want je ervaart die als een geschenk van God, een nagenieten van het oude en een voorproef van het nieuwe paradijs.

En in het geval van tegenspoed mopper je niet, want je kunt het geheel onmogelijk overzien: 'Geen mens kan in de toekomst zien' (7:14c). Je hebt geen zicht op morgen en op de betekenis van wat jou overkomt. Alleen God heeft het overzicht. En van Hem geldt dat Hij weet wat Hij doet. Hij is wijs en goed, wat Hij overduidelijk bewezen heeft door de komst en het werk van zijn Zoon, Jezus Christus. Verbonden met Hem kunnen we er zeker van zijn dat we onze bestemming bereiken. Daarbij wordt zelfs het kromme ingeschakeld. God maakt door Christus het kromme zelfs recht, want Hij heeft namens God de schuld voor het kromme willen uitboeten en zo de weg open gemaakt naar een nieuwe wereld.

Willen we bestand zijn tegen het kromme in de wereld? Dan moeten we ons dus richten op God. Met Hem hebben we houvast in handen om verantwoord én hoopvol met het kromme om te gaan.

7 Aansporing om een paradijsfeer in ons leven te creëren

Prediker 9:7-10:

⁷ Dus eet je brood met vreugde, drink met een vrolijk hart je wijn.

God ziet alles wat je doet allang met welbehagen aan.

⁸ Draag altijd vrolijke kleren, kies een feestelijke geur.

⁹ Geniet van het leven met de vrouw die je bemint. Geniet op alle dagen van je leven, die God je heeft gegeven.

Het bestaan is leeg en vluchtig en je zwoegt en zwoegt onder de zon, dus geniet op elke dag.

Het is het loon dat God je heeft gegeven.

¹⁰ Doe wat je hand te doen vindt. Doe het met volle inzet,

want er zijn geen daden en gedachten, geen kennis en geen wijsheid in het dodenrijk. Daar ben je altijd naar op weg.

7.1 We moeten dankbaar genieten van Gods geschenken

Zoals eigenlijk altijd is er eveneens op dit moment heel wat gaande in de wereld: oorlog in Oekraïne maar ook elders in de wereld; dictators die zich gewelddadig laten gelden, zoals in China en Noord-Korea; honger en natuurrampen. En dan heb ik het nog niet eens over wat mensen persoonlijk aan moeite en verdriet ondervinden.

Prediker voegt daar nog aan toe dat we 'zwoegen en zwoegen'; we zetten ons geweldig in, maar dat gaat gepaard met allerlei problemen die ons moe maken van alles.

Ten slotte komt daar nog bij dat ons bestaan 'leeg en vluchtig' is (9:9), een ademtocht die zomaar voorbij is. Onvermijdelijk zijn we op weg naar onze begrafenis, het dodenrijk, 'waar geen daden en gedachten, geen kennis en geen wijsheid' is (9:10). Als dit onze leefwereld is, is het dan wel passend dat Prediker ons aanspoort te genieten?

Als we het geheel van z'n boek op ons laten inwerken, kan het duidelijk zijn dat hij geen oppervlakkig genieten bedoelt. Wie bewust leeft, zal nooit nonchalant zeggen 'Pluk toch de dag. Doe niet moeilijk, neem het ervan.' Ons bestaan is vaak bitter door de moeiten die we ondervinden en door ons onvermijdelijke einde. Desondanks zegt uitgerekend Prediker met z'n donkere uitspraken: 'Maak van je leven een feest!' Zegt hij dit soms met de moed der wanhoop: 'Laten we eten en drinken en vrolijk zijn, want morgen sterven wij. Nu kan het nog maar straks is onze kans verkeken'? Zo kortzichtig is Prediker niet. Hij weet van een vervolg:

'...wanneer de adem van het leven weer naar God gaat, die het leven heeft gegeven'(12:7b)

'God oordeelt over elke daad, ook over de verborgen daden, zowel over de goede als de slechte' (12:14).

Daarmee spreekt hij uit dat de dood een soort poort is naar God. In het Nieuwe Testament wordt hier breder over gesproken. Daardoor weten wij het nog beter dat er meer is dan het leven hier. Wie met God leeft, kan erop vertrouwen dat hij hiernamaals tot z'n recht zal komen. Daarom is het niet nodig dat we opgaan in het aardse om toch maar aan onze trekken te komen, als zou het hiernumaals onze enige kans zijn om te genieten. Wie dat denkt zal onvermijdelijk krampachtig in het leven staan.

Wil je zinnig over genieten praten, dan moet je volgens Prediker beginnen met God. Die is erop uit om hier een paradijsfeer te scheppen. Daar is Hij al mee begonnen vanaf het allereerste begin van deze wereld. Over het leven toen kon Hij zeggen dat het 'zeer goed' was (Gen.1:31). Maar helaas is daar de klad in gekomen. De mens werd ontrouw aan God, waardoor de poort geopend werd voor dood en verderf. Maar al dat destructieve is God zij dank niet allesbeheersend. De kwalijke effecten van de menselijke ongehoorzaamheid heeft God ingedamd, waardoor mensen vaak nog altijd heel humaan optreden. Ook verder is God trouw gebleven aan zijn oorspronkelijke schepping, waardoor daar nog altijd zijn glorie aanwezig is. Dit restant van het glorieuze begin is nog zo indrukwekkend dat in natuurpsalmen zoals Ps.8,19 en 104 enthousiast de lof gezongen kan worden over alle schoonheid in deze wereld.

Daar komt bij dat God zich als doel van de geschiedenis heeft gesteld om een nieuw paradijs te stichten, een heilstaat waar het welzijn optimaal zal zijn. Dit kunnen we afleiden uit de profetieën van bijv. Jesaja, Jeremia en Ezechiël over David, Israël en Jeruzalem. Prediker herinnert de goede verstaander aan deze profetieën door zichzelf aan te duiden als 'zoon van David, koning van Israël in Jeruzalem' (1:1,12). Er staat ons dus nog heel wat groots te wachten.

Helaas is de vervulling van deze profetische beloften toekomstmuziek, want nu nog hebben we te maken met de wanklanken van dood en verderf. Maar die zijn niet het een en al. Op dit moment zit Christus al op Gods troon in de hemel. En daar is Hij ermee bezig om de vervulling van de belofte dichterbij te brengen. Bovendien geeft God ons van deze vernieuwing nu al een voorproef, waarin vooruitgelopen wordt op de nieuwe aarde.

Om dat alles hebben we de ruimte om dankbaar te genieten van Gods geschenken. We kunnen met hartstocht leven in deze wereld. Laten we dat ook doen:

'Eet je brood met vreugde, drink met een vrolijk hart je wijn' (9:7a).

Ook elders in z'n boek benadrukt Prediker dat we het ons aan de maaltijd goed moeten laten smaken:

'Daarom prijs ik de vreugde, want er is onder de zon niets beters voor de mens dan dat hij zich aan eten en drinken tegoed doet en geniet. De vreugde is zijn metgezel wanneer hij zwoegt op elke levensdag onder de zon die God hem heeft gegeven.'(8:15).

Op meer gebieden spoort Prediker ons aan de lichtzijde van het leven te zoeken:

'Draag altijd vrolijke kleren' (9:8a).

Kies dus voor feestelijke kleding. Niet in die zin dat we per se volgens de laatste mode gekleed moeten zijn, maar wel dat we door onze kleding laten zien dat we 'ja' zeggen tegen het leven.

Maar Prediker denkt eveneens aan het huwelijk:

'Geniet van het leven met de vrouw die je bemint' (9:9a).

Hiermee zingt Prediker de lof op de band van het huwelijk. Zeker in onze tijd met z'n vele echtscheidingen is dit een bijzonder woord. Het lijkt er tegenwoordig op dat veel mensen het huwelijk een beknottening vinden van hun mogelijkheden. Zelfs wordt wel eens heel venijnig gezegd: 'Er zijn maar twee woorden die rijmen op 'huwelijk' en dat zijn: 'gruwelijk' en 'afschuwelijk'.' De praktijk is inderdaad niet altijd even geweldig. Maar Prediker gaat uit van Gods bedoeling met de huwelijksband: daardoor geef je als man en vrouw elkaar steun en stimuleer je elkaar, met als resultaat dat je tot bloei komt. Ook prijst hij hiermee de seksualiteit aan: eveneens lichamelijk kun je en mag je vreugde aan elkaar beleven.

Zo maakt Prediker duidelijk dat je van je leven een feest mag maken. 'Altijd' zegt hij zelfs. Dat moeten we niet misverstaan. Daarmee zegt hij niet dat we mogen graaien naar geluk, in de zin van: 'Als ik maar aan m'n trekken kom'. Een dergelijke genotzucht zou platvloers zijn en een misbruik van Gods geschenken. Predikers woorden staan niet in een egocentrisch kader. Dat zou veel kapot maken. Z'n oproep gaat samen met de constatering dat God graag ziet dat we vreugde kennen (9:7b). Prediker heeft het dus over genieten in afhankelijkheid van God. Bij ons genieten moeten we nooit vergeten dat we dit dank zij God kunnen doen. Maar Hij wil ook dat we dit doen. Daarom moeten we gehoor geven aan Predikers oproep. Het past niet bij christenen dat ze een verzuurd leven leiden. Integendeel, ze horen te genieten.

Soms zullen mensen tegenwerpen: 'Ik vind het moeilijk te genieten. Het is mij zelfs haast onmogelijk.' Zo'n tegenwerping is begrijpelijk. Iemands huwelijk kan spanningen oproepen of teleurstellingen kennen, waardoor je je als getrouwde eenzaam voelt en je huwelijk als kleurloos ervaart. Het kan ook zijn dat je alleen staat, met een handicap kampt, met ziekte te maken hebt, problemen hebt op je werk, moeiten in je omgeving tegenkomt. Dit alles maakt je leven soms bepaald niet tot een feest. Hiermee is Prediker bekend. Blijkens z'n boek weet hij dat het leven moeizaam kan zijn en eindig is. Over ieders leven ligt een schaduw, door problemen die er zijn, door de dood die zich aandient.

En toch moeten we luisteren naar Predikers oproep, want:

'Geniet op alle dagen van je leven, die God je heeft gegeven (...) geniet op elke dag.

Het is het loon dat God je heeft gegeven.' (9:9)

Eten, drinken, een goed huwelijk en andere vreugdevolle dingen zijn dus geschenken van God.

'God ziet alles wat je doet allang met welbehagen aan' (9:7b)

Als we genieten, is dat bij voorbaat overeenkomstig zijn bedoeling en geeft Hij daar zijn goedkeuring aan. Voedsel en seks horen vanaf het allereerste begin bij de werkelijkheid die God heeft geschapen. Laten we daar dan ook gebruik van maken. Al die mogelijkheden tot genieten gaan niet buiten God om maar zijn even zovele gaven van God. Ze hebben alles te maken met zijn liefde, zijn wijsheid en grootheid. Daar kunnen we Hem dankbaar voor zijn.

Dit alles maakt duidelijk dat feestelijk leven niet iets oppervlakkigs is.

Als we genieten, erkennen we God als Schepper. We laten het merken dat we blij zijn met de nawerking van het paradijs dat God eens tot stand heeft gebracht.

Genieten is ook dat we God erkennen als vernieuwer van alles. We maken het zichtbaar dat we blij zijn met de voorproef van het nieuwe paradijs dat God met ons voor heeft.

7.2 We moeten trouw werken aan Gods opdrachten

Als we een paradijsfeer in ons leven willen creëren, hoort daar ook werken bij. Nog al eens wordt negatief aangekeken tegen werk. Dat zou een kwaad zijn. Weliswaar een noodzakelijk kwaad, want er moet brood op de plank komen, maar toch: een kwaad. Voor sommigen is het pas een paradijs als we in luilekkerland leven, met een zalig nietsdoen, waarbij je alleen maar bezig hoeft te zijn met jezelf.

In de Bijbel wordt ons nadrukkelijk voorgehouden dat we een taak hebben in deze wereld. Dat was al zo in het paradijs. Daar kreeg de mens van God de taak de aarde te beheren en tot ontwikkeling te brengen (Gen.1:28; 2:15). Daarnaast hebben we verantwoordelijkheid tegenover de ander, want we moeten elkaar van dienst zijn.

Dat is sindsdien niet veranderd. Het is waar, soms kunnen we de zin van ons werken maar moeilijk vaststellen. Ook gebeurt het dat we ons inzetten maar dat het ons uiteindelijk mislukt. Toch zegt Prediker tegen ons:

'Doe wat je hand te doen vindt. Doe het met volle inzet.' (9:10a).

Met andere woorden: doe wat mogelijk is en doe dat energiek. Dit moeten we niet beperkt opvatten. Tegenwoordig denken we bij werk meestal alleen aan betaalde beroepsarbeid. In dat geval staan mensen die huishoudelijk werk doen of van een uitkering leven aan de kant. We moeten breder kijken. We moeten alles als werk beschouwen wat als een taak op ons afkomt, betaald of onbetaald. Daarbij kun je dus denken aan het ontwikkelen van je talenten via cursussen, maar ook aan sportieve en creatieve activiteiten. Daarnaast valt onder werk eveneens dat je je voor je naaste inzet - je huwelijkspartner, een vriend, een kerklid, een collega - doordat je laat merken dat je in de ander geïnteresseerd bent, die een bezoek brengt of praktisch helpt.

Hiermee kunnen we niet vrijblijvend omgaan: 'Ik zie wel wat ik doe.' Prediker spreekt van een opdracht, die ons door de ene herder is ingeprent (12:11b), door God dus. Daar dienen we gehoor aan te geven. Passiviteit is uit den boze. Werken in de brede zin van het woord vraagt om een actieve inzet.

Vaak zal het moeilijk zijn je met overgave in te zetten. Hiervoor wees ik daar al even op, maar daar kan meer over gezegd worden. Zo is betaald werk lang niet altijd bevredigend, doordat de materie waarmee we te maken hebben weerbarstig is, doordat we beperkte armslag hebben, doordat het werk eentonig is of het nut twijfelachtig. En hoe vaak zijn er geen spanningen op het werk: de samenwerking verloopt niet altijd soepel, onze inzet wordt niet opgemerkt, we staan constant onder druk, of onze baan staat op de tocht.

Ook niet-betaalde taken kunnen moeite opleveren. Wat we als vrijwilliger voor een ander doen kan als onbelangrijk worden ervaren, doordat de betrokkene of de omgeving er amper beter van lijkt te worden. Daardoor kun je je afvragen: 'Waarvoor doe ik dit eigenlijk, wat voor betekenis heeft het voor de ander?' Als vrijwilliger maak je het eveneens mee dat je niet gewaardeerd wordt of zelfs onterecht kritiek krijgt.

Prediker is met het moeizame van ons werk bekend. Hij spreekt immers van zwoegen. Dat spoort met wat God tegen Adam had gezegd:

'Zwoegen zul je om (...) te eten, je hele leven lang (...) Zweeten zul je voor je brood.' (Gen.2:17,19).

Al werkend moeten we optornen tegen de duistere krachten van de zonde. Daarmee ondervinden we het telkens weer dat we uit het paradijs zijn verdreven. Als gevolg hiervan kunnen we vaak niet hoog opgeven van ons werk en van de resultaten daarvan. We kunnen daarom het beste nuchter en bescheiden zijn over onze bezigheden.

En toch dienen we onze armen uit de mouwen te steken, want werken is Gods opdracht aan ons. Volgens Gods bedoeling hoort het bij ons mens-zijn om ons in te zetten.

Daar komt iets bij. Als Prediker zegt: 'Doe wat je hand te doen vindt', dan verbindt hij ons werk ook in een ander opzicht met God. Immers, hoe komt het dat we iets te doen vinden? Omdat GóD ons dat laat vinden. Hij brengt van alles op onze weg omdat Hij wil dat we daarmee in de weer gaan.

Bezig zijn is dus een goddelijke taak. Daarom horen we van ons werk niet de kantjes af te lopen, maar hierin trouw te zijn. Dat betekent meteen ook dat we trouw zijn in onze relaties, zoals ons huwelijk en onze vriendschappen, en eveneens in de kerk en andere verbanden. We moeten geen egotrippers zijn en opgaan in onze eigen dingen.

Wat ik hier zeg is deels algemeen-menselijk. Maar Prediker geeft er een diepere lading aan. Door trouw te werken, betaald en niet-betaald, erkennen we – kan ook hier gezegd worden – God als de Schepper. We zijn immers bezig in zijn wereld. We moeten dus altijd breed kijken. Bovendien moeten we ons realiseren dat God ons bedoeld heeft als sociale wezens.

Als we werken erkennen we God eveneens als vernieuwer. Al zijn we maar beperkt bezig of qua betaalde arbeid werkeloos, dan nog hoeven we ons niet van de wijs te laten brengen. Op de een of andere manier zijn we met onze bezigheden ingeschakeld bij de komst van de nieuwe aarde.

Zo spoort Prediker ons aan een paradijssfeer in ons leven te creëren. Dat is lastig, want we worden met de zonde en met de dood geconfronteerd, waardoor veel kapot is en we pijn lijden. En toch geldt dat God ons aanspoort tot dankbaar genieten en trouw werken. De duivel en de dood zijn dus niet bepalend, want dan zou de wereld een hel zijn. Helaas kent onze wereld helse trekken, maar we kunnen ons eraan optrekken dat Gods scheppende en vernieuwende kracht volop gaande is.

Dat geeft ons ruimte telkens feest te vieren en blijmoedig onze taak te vervullen. Hoeveel ellende er ook mag zijn, desondanks kunnen we hier allerlei paradijselijks ondervinden. Daarmee valt er een gouden licht over ons bestaan, want het laatste woord is aan onze hemelse Vader.

8 Aansporing van de jongeren in de kerk om te genieten

Prediker 11:9-12:1:

⁹ Geniet, beste vriend, van je jonge jaren, haal je hart op aan de dagen van je jeugd.

Volg de wegen die je hart wil gaan, gun je ogen wat ze wensen.

En onthoud bij alles wat je doet dat God je aan zijn oordeel onderwerpt.

¹⁰ Belast je hart niet met verdriet en houd je lichaam vrij van kwalen, want je jeugd en jonge jaren zijn al snel voorbij.

¹ Gedenk daarom je schepper in de dagen van je jeugd –

voordat de slechte dagen komen en de jaren naderen waarvan je zegt: In deze jaren vind ik weinig vreugde meer.

Als een baby gedoopt wordt, krijgen de ouders zware woorden te horen over hun baby: zonde en veroordeling, redding en vergeving. Je vraagt je dan af: 'Is dit het enige dat ze meekrijgen over hun kind?' Van Prediker kunnen ouders leren dat ze te zijner tijd ook tegen hun kind horen te zeggen: 'Geniet van het goede van het leven!' Maar klopt die aansporing wel met wat God wil? In deze gebroken wereld horen we toch ernstige mensen te zijn?

Maar uitgerekend in het donkere boek Prediker wordt jongeren de aansporing voorgehouden om te genieten. En vergeten we niet: Prediker is niet de eerste de beste. Hij hoort tot de wijzen, en hun spreuken, inclusief een aansporing als deze, worden ons door één herder, namelijk God, ingeprent (12:11). Predikers aansporing tot jongeren in de kerk om te genieten, is dus geen lege uitspraak.

8.1 Het gegronde van deze aansporing

Eerste grond

De eerste grond voor deze aansporing tot genieten ligt in het feit dat God de Schepper is. Daarover lezen we in Genesis 1-2. In discussies over schepping en evolutie wordt soms gezegd: 'Ach, die hoofdstukken zijn niet belangrijk. We kunnen die net zo goed dicht laten, want de wetenschap leert ons dat het begin van alles anders is toegegaan dan in Gen.1-2 staat.' Wie dat verdedigt berooft zichzelf van veel. Zonder God als Schepper sta je vol verbijstering in de wereld, want als wij niet geschapen zijn, wie zijn wij dan eigenlijk? En wat is zonder God als oorsprong de zin van het leven en van de dingen?

Alleen daarom al moeten we Gen.1-2 als goddelijke boodschap erkennen – hoeveel vragen deze hoofdstukken ook mogen oproepen. Open luisterend naar het begin van de Bijbel zijn we ervan overtuigd dat wij, de planten en de dieren schepsels van God zijn. Hij heeft ons gemaakt, langs welke weg dan ook. Bovendien is Hij het die nog altijd deze werkelijkheid bestuurt. Dat betekent meteen dat we er niet verloren aan toe zijn. We leven niet in een wereld die het resultaat is van een oneindige reeks van toevallige oorzaken en gevolgen. Als christen geloven we dat we leven in Góds wereld. De dingen laten zijn glorie zien en de goede dingen in deze wereld zijn even zovele cadeaus van Hem.

Er valt uiteraard meer te zeggen. In Gen.3 wordt ons verteld dat de mens de deur opengezet heeft voor satanische krachten. We zijn immers ongehoorzaam geworden aan God en daarmee hebben we een stroom van ellende op gang gebracht. Maar in deze wereld werkt eveneens een goddelijke tegenkracht, want Christus heeft zijn bloed voor ons laten vloeien. Als resultaat hiervan is nog altijd veel overleefd gebleven van het allereerste begin uit Gen.1-2.

Daarom kan Prediker jongeren en in feite ons allemaal aansporen: 'Gedenk je Schepper, houd Hem in ere.' Dat betekent concreet: maak gebruik van wat Gods wereld jou allemaal biedt en geniet daar voluit van. Daarmee eer je God als Schepper en zeg je ja tegen Hem en zijn scheppingswerk.

Deze manier van genieten spreekt niet vanzelf. Onze beleving van het leven gebeurt nog al eens los van God, doordat we de dingen op zichzelf beschouwen. Daarom is het zaak dat we telkens beseffen: in wat op ons afkomt hebben we altijd met God te doen.

Als we spelen of anderszins enthousiast bezig zijn – en dat moeten we zeker doen – dan doen we dat voor het oog van God. Als we verwonderd zijn over de natuur, verbazen we ons over de grootheid van God. Als we een positief gebruik maken van onze smartphone of laptop, benutten we mogelijkheden die God in zijn schepping heeft gelegd en mensen heeft laten ontdekken.

Pas op deze manier leven we echt, want we leven gericht op God. Het zal waar zijn, dat doen we lang niet altijd bewust. Dat is niet erg, want het is onmogelijk bij alles wat op ons afkomt ons telkens Gods aanwezigheid te realiseren. Daarom is het onmisbaar dat we bidden en kerkdiensten bijwonen, want bij die gelegenheid staan we welbewust stil bij Gods presentie. Maar als het goed is zijn we ook in ons alledaagse bestaan ons er geregeld van bewust dat we leven in Gods wereld. Daarmee worden de gewone dingen godsdienstig.

Tweede grond

De aansporing te genieten heeft als tweede grond dat God de vernieuwer van de wereld is. Het is belangrijk daarvan doordrongen te zijn, want het kan soms moeilijk zijn te genieten. In de verschillende verbanden kunnen we teleurstellingen meemaken: in het gezin waar we bij horen, op school of tijdens ons werk, in het contact met vrienden. Je kunt je onbegrepen of verlaten voelen. En wat is er veel naars gaande in de wereld. Op het gebied van de politiek of het klimaat zijn er dreigende ontwikkelingen, waardoor we ons machteloos kunnen voelen. Om dit alles kun je vertwijfeld raken: 'Hoe zo genieten? Laat eerst maar eens duidelijk worden waarvoor we leven.'

Daarom is het essentieel open te staan voor Gods beloften, doorgegeven door de profeten, waarin God een grootse toekomst aankondigt voor David en Jeruzalem. Prediker noemt die beloften niet, maar hij zinspeelt er wel op doordat hij zich zoon van David noemt, koning in Jeruzalem (1:1,12). In die beloften kondigt God een gouden tijd aan, waarin het kwaad volledig is uitgebannen. Zelfs wat nu nog moeizaam gaat, moet meewerken aan de komst van die gouden tijd. Het wordt op de een of andere manier ingeschakeld.

Ook te midden van moeiten blijft er dus altijd een lichtpunt bestaan. Daarom kunnen we zeggen dat het positieve hier fungeert als een voorproef van wat komen gaat. Dan zal de sluier weggenomen worden. Met wat we hier al krijgen kunnen we dan ook blij zijn als een eerste stap naar wat eens komen gaat. Om dit alles is de aansporing om te genieten een gegronde aansporing. Als we ons daaraan overgeven, nemen we serieus dat we leven in Gods wereld en onderweg zijn naar iets groots.

8.2 Het tijdstip van deze aansporing

Waarom spoort Prediker juist de jongeren in de kerk aan? Hij heeft daarvoor drie argumenten.

Eerste argument

Allereerst is het een gegeven dat de jeugd maar kort duurt. Letterlijk zegt hij:

'Je jeugd en jonge jaren zijn al snel voorbij'(12:10c).

Daarmee legt Prediker geen domper op z'n aansporing, want dan zou die een vertwijfelde oproep zijn: 'Laten we eten en drinken en vrolijk zijn, want morgen sterven we'. Prediker bedoelt iets anders. De fase van de jeugd en de mogelijkheid van genieten zijn door God gewild. Maar dan moeten wij die ook willen. We moeten dus niet achteloos met deze levensfase omspringen. Integendeel, we moeten als jongeren de kans grijpen nu God die aanwezig laat zijn.

Tweede argument

Daar komt nog wat bij: de jongere leeftijd heeft voordelen boven de oudere leeftijd. In de woorden van Prediker: de jeugd moet ermee rekenen

dat 'de slechte dagen komen en de jaren naderen waarvan je zegt: In deze jaren vind ik weinig vreugde meer' (1:1).

Natuurlijk moeten we met deze uitspraak voorzichtig zijn. Elke levensfase heeft haar eigen betekenis, want beide worden ons door God gegeven. We kunnen dan ook allerlei positiefs zeggen over het bejaard-zijn. Ouderen worden vaak minder afgeleid door van alles; ook hebben ze na hun pensionering in de regel minder om handen, met als gevolg dat ze – in elk geval theoretisch – meer op God gericht kunnen zijn. Ook hebben ze doorgaans meer levenservaring opgedaan, beschikken ze over meer wijsheid, waardoor ze weerbaarder in het leven staan.

Daartegenover staat dat de jeugd over het algemeen getypeerd wordt door positiviteit. Ouderen worden telkens geconfronteerd met de eindigheid van zichzelf en hun leeftijdsgenoten; ze hebben te maken met aftakeling, lichamelijk en geestelijk. Hierdoor kan de kleur wegtrekken uit hun leven. Daarom zijn ouderen soms geneigd te zeggen: 'Genieten hoeft van mij niet zo meer; ik heb wat dat betreft m'n tijd gehad.' Bij jongeren daarentegen is hun moeite in de regel beperkt of gauw voorbij, waardoor ze snel weer ruimte voor allerlei moois hebben. Ook zijn ze vaak gezond en energiek, waardoor ze zich met hartstocht aan van alles kunnen wijden.

Er is eveneens verschil in levenshouding. Ouderen hebben vaak de beleving dat ze alles al eens hebben gehoord en gezien, waarom ze gauw verveeld raken en niet openstaan voor iets nieuws. Daarom concluderen zij gauw: 'Al die veranderingen en toestanden, die hoeven van mij niet meer; daar heb ik geen zin meer in.' Jongeren daarentegen kennen – tenminste, in de regel – ontdekkingsvreugde, waardoor zij zich ergens enthousiast op kunnen storten.

Derde argument

Prediker heeft nog een derde argument waarom hij uitgerekend jongeren aanspoort te genieten. Hij gaat uit van de bekende regel: 'Jong geleerd, oud gedaan'. Je zou kunnen zeggen: bejaarden staan voorgesorteerd voor de ontmoeting met God, want zij hebben hun langste tijd gehad. Maar de basis voor die ontmoeting wordt in de jeugd gelegd: hoe je later zult sterven is afhankelijk van hoe je vroeger geleefd hebt.

Daarom spoort Prediker aan om als jóngere te genieten en zo te erkennen dat God de Schepper en vernieuwer is. Dat moeten jongeren niet uitstellen, maar vandaag al doen. Anders raken ze veel te gauw vastgeroest. Ze doen er daarom goed aan als blijvende levenshouding te ontwikkelen dat ze vreugde vinden bij en om God, want dan zal de vreugde ook werkzaam zijn in hun ouderdom.

Daarom spoort Prediker uitgerekend jongeren aan te genieten. Laten zij daar gehoor aan geven, want juist dan geldt van hen dat ze voluit leven.

8.3 Het royale van deze aansporing

Prediker spreekt niet zuinig over het genieten:

'Geniet dus, beste vriend, van je jonge jaren, haal je hart op aan de dagen van je jeugd. Volg de wegen die je hart wil gaan, gun je ogen wat ze wensen.' (11:9a-b)

Doe dus wat je hart je ingeeft. Als je je ergens door aangetrokken voelt of aardigheid in hebt, besteed daar dan tijd en geld aan. Wordt je oog ergens door getroffen dat je bekoort of boeit, keer dat niet de rug toe maar heb er plezier in. Prediker vervolgt:

'Belast je hart niet met verdriet' (11:10a).

Dat is een lastige aansporing, want wij hebben geen macht over de oorzaken van ons verdriet. Verdrietig zijn komt óver ons. Wat Prediker bedoelt is dat we verdriet niet moeten koesteren, zodat we ons als slachtoffer gaan opstellen. We moeten ertegen vechten en onze verantwoordelijkheid nemen om er wat aan te doen. Dat betekent niet dat we er licht aan moeten tillen. Zo praten mensen wel eens: 'Je moet van een muis geen olifant maken. Het valt allemaal best mee.' Prediker daarentegen tilt zwaar aan het leed dat gaande is. Maar hij plaatst daar wat tegenover:

'Het licht is een genot. Wat een weldaad voor de ogen om de zon te zien!' (11:7)

Het kan dus gebeuren dat we reden hebben om verdrietig te zijn, maar laten we Gods cadeaus niet vergeten. We moeten erop uit zijn daar juist oog voor te hebben en die te waarderen.

Hiermee is Prediker niet klaar met ons. Hij zegt ook:

'Houd je lichaam vrij van kwalen' (11:10b)

Weer een moeilijke aansporing, want we hebben geen controle over onze gezondheid. We zijn fysiek kwetsbaar en vatbaar voor kwalen. Er kan ons van alles overkomen. Intussen kunnen we wel een zekere invloed uitoefenen op onze fysieke gesteldheid. Bijvoorbeeld door gezond te leven, ons te onthouden van schadelijke stoffen als tabak en drugs en door de nodige rust in acht te nemen. Daarmee vraagt Prediker niet dat we zuinig zijn in ons genieten. We ontmoeten hier juist Gods royaliteit. Hij wil per se dat we fysiek de mogelijkheid houden om met volle teugen genieten van wat zijn wereld ons biedt.

8.4 Het ernstige van deze aansporing

Midden in deze positieve aansporingen staat een ernstige uitspraak:

'Onthoud bij alles wat je doet dat God je aan zijn oordeel onderwerpt' (11:9c).

Deze uitspraak komt overeen met wat Prediker in het laatste vers van z'n boek stelt:

'God oordeelt over elke daad, ook over de verborgen daden, zowel over de goede als de slechte' (12:14).

Daarmee herinnert Prediker eraan dat we eens, na ons sterven (of bij Christus' terugkeer, weten wij) rekenschap af moeten leggen. Dat moeten we niet lezen als een zure waarschuwing: 'Pas bij je genieten maar op: je kunt zomaar in de fout gaan en dan loopt het slecht met je af.' Gods laatste rechtszaak is geen dreiging die duister boven ons leven hangt. Want de maatstaf waarmee God oordeelt is bekend.

Eerste maatstaf

Als we genieten, is de eerste maatstaf dat we rekening moeten houden met Gods geboden.

Nu zijn er mensen die meteen vol kritiek zijn: 'Geboden? Daarmee wordt ons plezier bedorven, want rekening houden met geboden betekent toch dat je helemaal niks mag en van alles moet?'

Dit is een negatieve kijk op de geboden. Als we helemaal onze eigen zin zouden doen, juist dan wordt ons genieten plat, blijven we onbevredigd en beschadigen we onszelf.

Op Gods geboden kunnen we juist de lof zingen. Die zijn immers niet afkomstig van een plaaggeest, maar van Hem die de Schepper en onze Vader is. Hij weet wat goed is voor ons en waardoor wij tot ons recht komen. De geboden moeten we dus niet op zichzelf bekijken. Denk aan een moeder. Stel dat zij tegen haar peuter zegt: 'Je moet op de stoep blijven; waag het niet daarvan af te gaan.' Waarom zegt die moeder dat? Ze wil voorkomen dat haar kind de straat op loopt en zo een ongeluk krijgt. Zo ook hier. In Gods geboden kunnen we zijn liefde proeven. Helaas kunnen ze ons ook pijn doen, want ze vragen soms van ons dat we tegen onszelf ingaan. Ook dan is het goed die geboden op te volgen. Hoe we die soms ook ervaren, ze zijn heilzaam voor ons. Denk aan een vruchtboom: het is belangrijk dat die gesnoeid wordt, want juist daardoor draagt die meer vrucht (verg. Joh.15:2).

Tweede maatstaf

Bij ons genieten moeten we als tweede maatstaf aanhouden dat we rekening houden met onze taak. Onze taak is enerzijds: genieten. Als we zurig in het leven staan, leven we vanuit verbittering en wrok. Daarmee zouden we onrecht doen aan de Schepper. Hij wil juist graag dat we dankbaar gebruik maken van de mogelijkheden die Hij in zijn schepping gelegd heeft. De apostel Paulus zegt hierover:

'...voedsel dat God geschapen heeft om door de gelovigen, die de waarheid kennen, onder dankzegging te worden gegeten. Alles wat God geschapen heeft is goed. Niets hoeft te worden verworpen als het onder dank wordt aangenomen. (1 Tim.4:3-4).

Onze taak is anderzijds dat we onze verantwoordelijkheid tegenover de ander kennen. Als genieten voor ons het een en al is, worden we egoïstisch en dat pakt altijd wreed uit, want we laten ons dan gelden ten koste van de ander. In plaats daarvan spoort Prediker ons aan:

'Doe wat je hand te doen vindt. Doe het met volle inzet.' (9:10a)

Daar hoort ook bij dat we al doende hart tonen voor onze medemens en voor de gemeenschap. We moeten metterdaad de ander van dienst willen zijn.

Dit geeft aan dat het door Prediker bedoelde genieten niet een platte zaak is. Het heeft iets ernstigs, want we zijn ons bewust van onze verantwoordelijkheid tegenover God en de naaste.

Zo worden jongeren gestimuleerd gericht op hun Schepper te leven. Dat is geen frustrerende bezigheid, maar geeft hun ruimte en geeft kleur aan hun leven. Op deze manier staan we - levend in deze vaak gebroken wereld - open voor al het positieve dat op ons af komt.